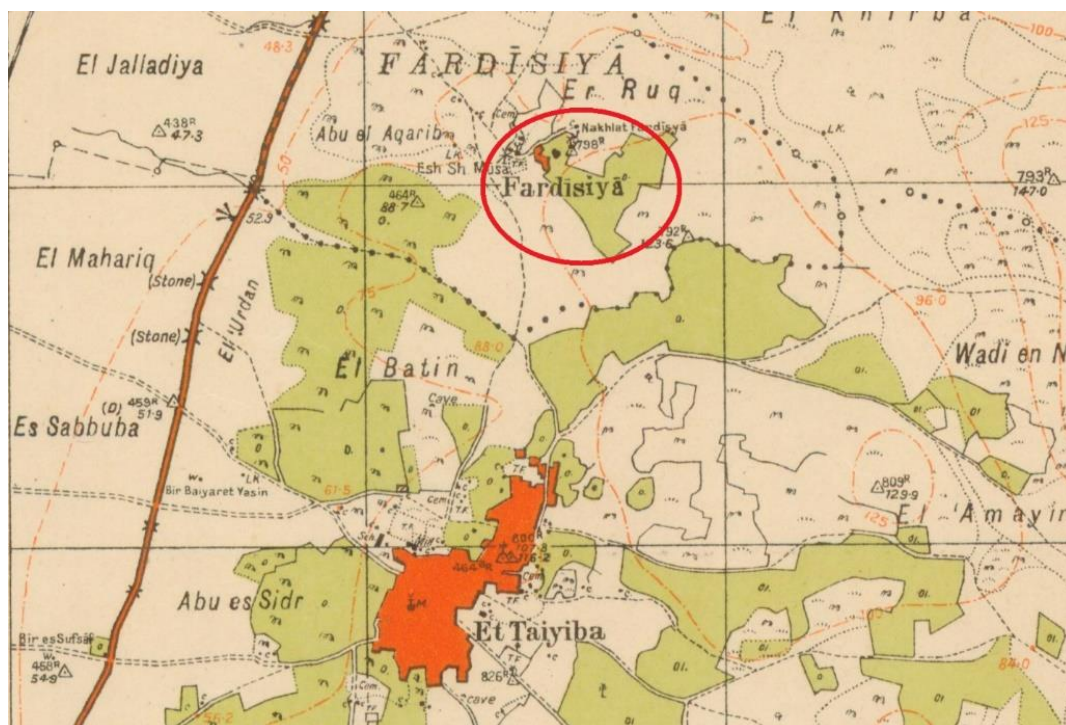

צידה לדרך

אגודת מורי הדרך בישראל

גיליון חודש אוגוסט 2019

עורך ראשי: ינאי עוזיאל

עורך משנה: רוני פלד

להלן עזר לשימוש קל בתוכן העניינים, לפניכם סרגל תחתון עם צלמיות עזר, כל אחד מהצלמיות הינה עזר לטובת הקורא. להלן דוגמא לדפדוף בתוכן העניינים, הצבעה על הצלמית בסרגל תחתון תביא את תוכן העניינים עם רשמית הנושאים, הצבעה על אחד מהנושאים תביא את הקורא ישירות את הכתבה.

בעזרת העכבר בחר
את הכתבה

לחץ ופתח תוכן עניינים

3	דבר המערכת
6	טויל
8	קיצוץ 100 שנים - מדוע דווקא בישראל? מאת מעוז חביב מורה דרך
16	עדכונים מאגודת מורי הדרך
17	השתלמויות משרד התיירות
18	פינת הכרזות: דגלי ישראל
19	ירושלים של - ושל יהודה עמיח/ חחלה מלכי - מטיילת תמידית
22	אנשים, סעמים ומדבר - ערד שלא הכרתם/ יעל קורלנדר מייסדת ומנהלת קהילת PLP- People Love People המארחים הארצית
27	איך נוצרו ימי החמסין של החורף? אגדה מאת רותי יצחקי-ריכטר
29	מהו חמסין?
31	טויל: אופני הרים בעקבות קרבות מלחמת העולם הראשונה - מאת: רז גורן
37	חבית העתיק בעין כרם - מאת: שושנה קרבסי
45	העניינים של המדינה: נפתחו לירות

אגודת מורי הדרך בישראל
מאגידים אגודת מורי הדרך בישראל

ISRAEL TOUR GUIDES ASSOCIATION
Leading tourism in Israel

תכנון לעולם. ממסי

בלעדי לחברי אגודת מורי הדרך בישראל! בהצגת כרטיס חבר אגודה בלבד

הטבות מיוחדות ברשת ממסי

25% הנחה על ספרים ומפות!

20% הנחה על מזוודות ותיקים!

כולל כפל מבצעים והנחות

1+1 על מגוון אביזרי נסיעה מבית ממסי!

תקשורת חו"ל

20 ש"ח הנחה
בחיבור 5GB
לארה"ב וקנדה

20 ש"ח הנחה
בחיבור 2GB
ליעדים נבחרים

מתנה לבחירה! ברכישת סט מזוודות

ארגונית למסמכי
נסיעה

סט 5 ארגוניות

משקל דיגיטלי

תל אביב רמת החייל • תל אביב גן העיר • ירושלים קניון הדר • חיפה מתחם הקסטרא • רעננה קניון רננים
 נתניה פולג • ראשון לציון מתחם דגל העיר • באר שבע גרנד קניון

03-5641122 | טלפון ראשי: www.memsi.co.il

בתוקף עד 31/7/19 | למימוש בסניפי ממסי בלבד | ללא הגבלת כמות

תוכן

5.....	משולחן האגודה :
5.....	השתלמות אגודת מורי הדרך בכרמיאל והאזור יום ג', 13.08.19
7.....	הודעה והנחיה חשובה למורי/מורות דרך המדריכים קבוצות שלישי בטבע
9.....	משיכת הבקשה לקבלת צו מניעה
11.....	מחוקק לסוריה ובחזרה/ מאת זמיר גול
15.....	המלצה לטיול – חורבת דנעילה/ מאת גילי שולץ
17.....	תל-אשר-גבעת נפוליאון\נסים ביתן-צילמה ארייט ביתן
21.....	המעגל האחרון / מאת יהודה זיו
25.....	בין נחל השופט לחוות לוטס ברמות מנשה/ מאת יואב יאיר
29.....	מורשת ותרבויות כחוויה תיירותית עכשווית / מאת: שושנה קרבסי
34.....	מוזיאון "בית יוסף באו"/ מאת שושנה קרבסי
36.....	מי המציא את השימוש בעוגן? מאת רותי יצחקי ריכטר
38.....	עוגנים עתיקים ואבני קשירה/ מאת רותי יצחקי ריכטר
39.....	פרדסיה או פרדיסיא?/ מאת דורון קולינר
50.....	תמוז – מנחם לסקה
53.....	לוד - סיור עירוני/ מאת מנחם לסקה
61.....	רק בירושלים/ כתב וצילם דנצ'ו ארנון
65.....	התפלגות שפות ההדרכה בין מורי הדרך- מאת רוני פלד

משולחן האגודה:

השתלמות אגודת מורי הדרך בכרמיאל והאזור יום ג', 13.08.19

אגודת מורי הדרך, בשיתוף עם "תיירות ארץ כרמי זית", מוציאות השתלמות מקצועית למורי דרך בכרמיאל וסביבתה.

איסופים:

06:45 התכנסות ורישום בתל-אביב - בפניה מדרך נמיר לרח' יעקב דורי, לכיוון גשר מודעי

07:00 יציאה מתל-אביב. אנא הגיעו בזמן! האוטובוס לא מחכה למאחרים

07:15 צומת גלילות/סינמה סיטי - בתחנת האוטובוס על כביש החוף, לכיוון צפון

07:30 מחלף נתניה צפון - על כביש החוף (מתחת לגשר), לכיוון צפון

07:45 צומת אולגה - בתחנה על הכביש הראשי (מול תחנת הדלק) לכיוון צפון

08:15 עין המפרץ - ברחבה שמול קפה "ארומה"

תוכנית היום:

9:00 התכנסות בתצפית חורבת בתה הצופה אל עבר כרמיאל, ובה יסופר בקצרה על הקמתה של העיר כרמיאל.

9:30 גן הפסלים משואה לתקומה של ניקי אימבר: "אם לא תלמד מההיסטוריה נגזר עליך לחזור עליה".

10:30 פארק הגליל, הידוע כ"פארק המחצבה" שהוקם על חורבות המחצבה שממנה נבנתה העיר כרמיאל. בפארק נכיר את חברת "ניווט קהילתי", שפיתחה משחק ניווט משימתי אינטראקטיבי, המותאם במיוחד לפארק.

11:30 האנדרטה לזכר הנספים של עליית יהודי אתיופיה שם נפגוש את יוסי ברקו, נציג העדה, ונמשיך לסיור במרכז המורשת של יהדות אתיופיה, הנמצא בכרמיאל, ופגישה עם הקייס.

13:00 ביקור בכפר ראמה:

- סיור בגרעין הכפר המחודש

- פגישה עם מוסא חלף, בעליו של בית בד וסיפורו של שמן הזית בבקעת בית-הכרם.

- ביקור בכנסייה היוונית-קתולית, ושיחה קצרה עם הכומר ג'ירייס מנסור על היחסים בין הדתות בכפר.

- נגן הקאנון אוסמה ביסארה

- המתקנים הערביים של לייאה

15:30 ארוחת צהריים גלילית במסעדת "עזבה"

* שימו לב! ארוחת הצהריים מאוחרת. אנא הביאו איתכם כריך/פרי/חטיף למשך היום...

מחיר ההשתלמות:

60 ש"ח למורי דרך חברי האגודה

90 ש"ח למורי דרך שאינם חברים

הודעה והנחיה חשובה למורי/מורות דרך המדריכים קבוצות שלישי בטבע

"שלישי בטבע" הינו פרויקט בו אגודת מורי הדרך חברה לרשות הטבע והגנים, ובמסגרתו האגודה משבצת מורי דרך חברי אגודה להדרכת סיורים למבוגרים ברחבי הארץ. את הפרויקט מרכז בשנתיים האחרונות מורה הדרך **צביקה בוכמן**, מטעם האגודה. מצורפת הודעתו למדריכים בפרויקט:

בשנתיים האחרונות הודרכו מעל 550 ימי סיור ע"י חברינו וחברותינו ברחבי הארץ. מדובר בסיורים מסובסדים כאשר גם ראשי הקבוצות מודעים לכך שעליהם לשלם בקופות האתרים סך של 40 ש"ח למשתתף ע"פ מינימום לתשלום 40 משתתפים ועל כל משתתף נוסף מוסיפים 40 ש"ח שמכסים את עלות האוטובוס + ההדרכה + הכניסה לאתר.

במהלך החודשים האחרונים נתקלו אנשי הרט"ג בראשי קבוצות שלא מתנהגים ע"פ הנוהל ובמידה ובקופה נמצא אדם שלא מכיר את הנוהל מנצלים זאת לרעה.

בסיכום עם הנהלת הרט"ג תועבר הדרכה מקיפה למנהלי האתרים ולעובדים בנושא אך גם עלינו, כמורי דרך שבסופו של יום מקבלים את שכרנו מרשות הטבע והגנים, לשים לב לכך.

אני מצרף את הנוסח שהוספתי במסמך הנלווה שישלח מעתה והלאה לכל מורה דרך ביחד עם הזמנת ההדרכה ומבקש לפעול בהתאם.

אנו רוצים להמשיך בקבלת האחריות על ההדרכות ולכן אשמח לשיתוף פעולה מלא. להלן הנוסח:

"שימו לב. בהגיעכם לקופת האתר בגן הלאומי יש לרדת עם ראש הקבוצה, לוודא שהוא/היא משלמים לפי קוד פריט 9502 לפי 40 משתתפים מינימום, לצלם את הקבלה ולשלוח בווטסאפ לאידיית מהרט"ג בטלפון- 052-3859773"

ישיבת מועצה – 11.7.2019

תמונות מישיבת המועצה שהתקיימה בתאריך 11.7.2019

משיכת הבקשה לקבלת צו מניעה...

משיכת הבקשה לקבלת צו מניעה פתחה את הדרך בפני אגודת מורי הדרך בישראל ולשכת מארגני תיירות נכנסת לישראל לסיום מו"מ וחתימה על ההסכם הקיבוצי החדש

באגודת מורי הדרך בישראל - הגוף המארגן הגדול בארץ הפועל לקידום מקצועי ושמירת זכויות מורי הדרך המוסמכים - חוגגים ניצחון. לדברי **בני כפיר**, יו"ר אגודת מורי הדרך בישראל: "ביהמ"ש הארצי לעבודה בירושלים דחה אתמול את בקשת מורשת להוצאת צו מניעה כנגד חתימת הסכם השכר הקיבוצי החדש מול לשכת מארגני תיירות נכנסת לישראל. מתחילת הדיון ניתן היה להבין משאלות והערות השופטים לבא-כח מורשת כי עמדתם דינה להידחות. לאור הדיון המשפטי שהתקיים ביקש בא-כח מורשת למחוק ולבטל את התביעה.

ביהמ"ש קבע כי הוא מקבל את בקשת המחיקה ופסק כי אין מניעה לחתימת ההסכם הקיבוצי החדש בין אגודת מורי הדרך כארגון יציג של מורי הדרך בישראל ובין לשכת מארגני תיירות נכנסת כארגון המעסיקים היציג בענף. כל הטענות של מורשת נדחו על ידי בית המשפט ובנוסף ביהמ"ש דחה לחלוטין את בקשת התאחדות סוכני הנסיעות להיות צד בהליך". כפיר הודיע כי האגודה תחדש מיד את הדיונים על ההסכם החדש על מנת לשמור על האינטרסים של כלל מורי הדרך. כמו כן הוסיף: "תודות מקרב לב לעו"ד איתן ברקוביץ ממשרד בלטר, גוט, אלוני ושות' עורך הדין מטעם האגודה, ולעו"ד אורית זילוני ממשרד גולדפרב – זליגמן עו"ד מטעם הלשכה".

בני כפיר (שני מימין) יו"ר אגודת מורי הדרך בישראל וחברי אגודה בבית הדין לעבודה בלשכת מארגני תיירות נכנסת לישראל ראו במשיכת הבקשה לצו מניעה ניצחון משפטי ללשכה ולאגודת מורי הדרך, ובהודעת הלשכה נאמר: "בית הדין הארצי לעבודה בירושלים, דחה אתמול את בקשת התאחדות סוכני הנסיעות, להיות צד בהליך של עמותת מורשת דרך כנגד חתימת הסכם עבודה קיבוצי, בין אגודת מורי הדרך ללשכת מארגני תיירות נכנסת

לישראל כארגון המעסיקים בענף.

לאחר דחיית בקשת ההתאחדות להצטרף כצד להליך ולהסכם הקיבוצי, ובעקבות הדיון
ודברי השופטים, החליטה עמותת מורשת דרך למחוק את העתירה למניעת חתימת הסכם
העבודה הקיבוצי בין מארגני התיירות למורי הדרך בישראל "על מנת לחסוך מזמנו של בית
הדין ושל הצדדים".

יוסי פתאל, מנכ"ל הלשכה מסר כי לדעתו: "בקשת התאחדות סוכני הנסיעות להצטרף כצד
נבעה מאינטרסים פוליטיים צרים הזרים לעניין ומהותו. ההסכם הקיבוצי עונה על כל צרכי
הענף והאינטרסים הסוציאליים של כלל מורי הדרך בישראל וההסכם החדש אף עולה
ביתרונותיו על הסכמים קודמים".

גם פתאל הודיע כי בעקבות הדיון ותוצאותיו תחתום הלשכה על ההסכם הקיבוצי עם אגודת
מורי הדרך בימים הקרובים.

צילום: אגודת מורי הדרך בישראל

מחוקק לסוריה ובחזרה / מאת זמיר גול

"תחזירו לנו את הילד, או שיהיה בלאגן."

כך במשפט הזה פנו אנשי השבט הבדואי ערב אלהיב הכועסים אל המוכתאר של חוקק בבוקר אביבי אחד.

השנה היא 1957, קיבוץ חוקק, ישוב קטן, שכוח אל בלב הרי הגליל התחתון, סמוך לערוץ נחל עמוד, מנסה להתקיים בתנאים קשים של ריחוק ממקום ישוב, אדמות טרשים שמאפשרות גידול בקר לבשר, קצת מטעים וגן ירק.

שטחי המרעה שנמסרו לקיבוץ, מגודרים, אבל באפן חלקי, והדבר גורם לבדויים שהיו כאן בסביבה לקשיים. נוצרו מתחים והיו ריבים שהגיעו לעיתים לתגרות ידיים על הזכות לרעות את העדרים בשטחים הללו.

חודש מרץ 1957 ויוסף פלאח יוצא עם אחיו מחמוד ועדר הפרות שלהם למרעה באזור הגשר שעל נחל עמוד, ליד קיבוץ חוקק.

הלילה עובר והשחר מפציע, מחמוד נמצא בגדת הנחל האחת ואחיו יוסף בגדה הנגדית.

יוסף קורא לאחיו, שיצטרף אליו כדי שיוכלו ללכת לאוהלם אך אין שום תגובה. יוסף כועס על אחיו הצעיר, בן 15, שהחליט לחזור לבדו. לוקח את העדר וחוזר אל האהל של אביו.

כאשר נוקפות השעות ומחמוד לא נמצא מחליטים הגברים ללכת למקום שם היה הנער, אך הם מוצאים את מקל הרועים שלו, ולמחמוד אין זכר, נעלם כאילו בלעה אותו האדמה.

החבורה מקיימת התייעצות, ומישהו נזכר שיום לפני כן פרצה תגרה על שטחי המרעה בין אנשי חוקק לרועים מביר אל מכסור, הבדויים חשבו שאולי בלילה פרצה קטטה נוספת, מחמוד היה מעורב בה, אנשי חוקק פגעו בו ואולי עשו איתו משהו, והעלימו אותו.

הלכו למשטרה, הגישו תלונה נגד הרועים של חוקק ונפתחה חקירה.

חקרו את אנשי חוקוק והטיחו בהם האשמה : היה ריב על מרעה? רציתם ללמד אותם לקח? איפה העלמתם את הנער?

אנשי חוקוק דבקים בגרסתם- איננו יודעים

החשד היה שהחוקוקים הרגו את מחמוד, אולי לא בכוונה, והעלימו את הגופה, כדי לחמוק מעונש.

מכיוון שהיה מדובר בשבט בדווי שהקפיד על המסורת, היה חשש כבד שהבדויים ינקמו את דמו של מחמוד, ובחוקוק החשש הזה מעורר חלחלה, כי אין גדר, ולא ניתן להגן על הילדים על הנשים ועל הגברים.

במשטרה מנסים להרגיע את הרוחות, הזמן עובר והחקירה לא מתקדמת לשום מקום. כדי להמשיך לקים חיים נורמליים מציעים במשטרה לקיים סולחה, ואנשי חוקוק, יצטרכו להעיד בשבועה על ספר התנ"ך בטקס דתי מוסלמי, שאינם אשמים ברצח.

מכיוון שנשבע על התנ"ך מאמינים לאיש כאילו דיבר אמת, אבל אם שיקר, תחול עליו קללת אלוהים.

אל תוך הסיפור הגועש הזה, נכנס גם יגאל אלון, אז שר בממשלת ישראל אולם לפני כן מפקד הפלמ"ח, מפקדם של אנשי חוקוק הפלמחניקים.

יגאל, היה מקובל על הבדויים בגליל וגם על אנשי חוקוק, ותורם מנסיונו וכישוריו להרגעת הרוחות בין הניצים.

יגאל ניגש לאנשי חוקוק ושואל בשקט : "חברה, קרה משהו? עשיתם משהו נמהר ואתם חוששים להודות?"

אנשי חוקו בשלהם- לא יודעים על מה מדובר.

יגאל האמין לחוקוקים והבטיח לערוב לשלומם ולביטחונם, מפני נקמה צפויה.

(בדיעבד הסתבר לאנשי חוקוק, שאחד הערביסטים בגליל, לחש על אוזנו של יגאל : "החוקוקים, הפלמחניקים האלו, כבר מזמן קשרו אבן לגופה של הנער והעלימו אותה בכינרת, הגופה לא תימצא לעולם").

ובכן, שניים מאנשי חוקוק, נסעו לכפר רמה בגליל להעיד בשבועה שידם לא נגעה
בנער, החשד הוסר, אולם גורלו של מחמוד פלאח לא נודע.

מחמוד עצמו משחזר:

כאשר נפרדתי מאחי יוסוף, עליתי לגבעה ממול, הופיעו שלשה אנשים.

מי אתם? שאלתי, חששתי מחברי חוקוק שלא הסכימו שנרעה את העדר שלנו
באדמתם.

הם דרכו את נשקם, החטיפו לי סטירה, קשרו את ידי מאחרי הגב ובערבית, ציוו עלי
לבוא איתם.

כל הלילה הלכנו מזרחה, לכוון בקעת הבטיחה, שם ישב הצבא הסורי, חצינו את
הירדן ובאישון לילה, הגיע טנדר ולקח אותי לחקירה בקוניטרה, שם נחקרתי
והוכיתי בידי המודיעין הסורי. החוקרים דרשו ממני מידע על הצבא, על חיילים,
ואני אמרתי שאין לי מושג.

והם בשלהם: "אתה משבט ערב אל הייב, ואנשים שלכם משרתים בצבא, תן לנו
מידע,

המאסר נמשך עד שהפגישו אותי עם אנשים מהשבט שלנו שברחו לסוריה ב-1948.
השיח' שלהם אמר: "אם הוא בא אלינו מרצונו אקבל אותו כאילו היה בני.
(גם הציעו לי להתחתן עם בחורה מהשבט- לא הסכמתי כי היו לי אישה ו 2 ילדים
בבית) אבל אם הבאתם אותו בכוח - אני לא מוכן" וכך, מאחר ולא היה להם מה
לעשות איתי, נשלחתי לעבוד בכפר ליד גבול עיראק, שם התיידדתי עם העובדים
ועברתי לעיראק. כמובן שנתפסתי וזרקו אותי לכלא במוסול, לאחר חקירה
הועברתי לבגדאד, שם פגשתי קצין ירדני שהסכים להעביר אותי לירדן.

בכלא בירדן פגשתי ערבי ישראלי שנחטף בידי חיילים ירדנים ועמד לשוב לישראל-
ביקשתי ממנו שיגיע, ייגש למשטרה, יודיע שאני חי, שאני בכלא הירדני, שהמשפחה
תדע שאני חי וקיים.

לאחר עוד מספר חודשי מאסר, פתאום הודיעו לי שאני מוחזר לישראל. הוחזרתי דרך מעבר מנדלבאום בירושלים בסוף 1958.

הערבי שפניתי אליו, באמת דווח לחוקריו בישראל, שפגש אותי, השוטרים סיפרו זאת למשפחה שלי והם לא האמינו. "המשטרה משקרת, כדי לחפות על החוקקים שהרגו את מחמוד.

הסתבר לי, שנתפסתי בידי חוליית מודיעין של הצבא הסורי שחדרה לישראל למטרות ריגול ונקלעתי למסלול החזרה שלהם. הם לא רצו לחטוף אותי אבל לא הייתה להם ברירה. כדי לא להיחשף הם לקחו אותי איתם.

סוף דבר : לאחר שחזר מחמוד, והוכחה חפותם של אנשי חוקוק, נערכה "סולחה" אמיתית, כיד המלך, שהשתתפו בה רבים וטובים, ובהם שני ה"חשודים" המרכזיים מחוקוק, יחד עם מחמוד, הם היו הגיבורים הראשיים במסיבה.

לאחר המקרה, הסתבר לאנשי חוקוק, שמשטרת טבריה לא ממש האמינה לגרסת החוקקים.

המשטרה "השתילה, מטעמה 5 עובדות" טברייניות בקיבוץ, כדי לאסוף מידע, רכילות ודברים הקשורים להעלמות של מחמוד, וכך קיוו החוקרים להפיל בפח את ה"רוצחים". חברי חוקוק לא זוכרים "מושתלות" כאלה.

לפני שנים נפטר מחמוד בכפרו ערב אל היב ולנו נותרו הזיכרונות

רשם :

זמיר גול

מורה דרך בכל דרך

המלצה לטיול – חורבת דנעילה / מאת גילי שולץ

חורבת דנעילה, אתר ארכאולוגי בגליל העליון. האתר נמצא ליד חניון נחל שרד . תחילתו של היום בגליל המערבי לכיוון הגליל העליון. נצא למסלול מעגלי קצר של 20 דקות לאורך כ-800 מ' , היוצא ממגרש החניה ושב אליו. בחניון תוכלו להנות מקצת זמן אתנחתא עם ילדודס קטנים, במגרש משחקים קטן ומוצל יחסית. לאחר

מכן נצא לחפש את שרידיה של העיר הנעלמת הנמצאת בתוך חורש ים תיכוני צפוף. לאחר הליכה קלה תגלו את שרידיה של חווה חקלאית מהתקופה

הרומית. במקום שרידי רחובות בתים, בתי בד ובורות מים. ומכאן שמה של העיר הנעלמת, אותה ניתן לראות רק להולכים במסלול. גשמי החורף הביאו לפריחה נפלאה ומשטחים ירוקים במסלול. המקום יפה ונעים בכל עונות השנה.

מסלול זה אינו מתאים לעגלות.

מגדל ברעם

לאחר חורבת דנעילה נגיע למגדל ברעם. מדובר בחניון קק"ל, חורשה מסודרת ומונגשת לנכים. במקום יש שולחנות ומגדל תצפית מקסימה שניתן לצפות בו מרחוק. לא ניתן לטפס עליו, מטעמי ביטוח. אז נצל את הזמן למבט על המרחבים והמדרונות. יער ברעם משתרע על שטח רחב.

לאחר 1992 שנה בה היער נפגע ממכה קשה של שלגים, החלה קק"ל בחידוש נטיעות עצי אורן, ארזים, ברושים ועצי חורש טבעי. מדרום לקיבוץ ברעם נסלל בערוץ הנחל כביש בו אפשר ללכת רגלית בחלקיו התחתונים או נסיעה ברכב פרטי וליהנות ממראות מרהיבים. האזור עשיר בבעלי חיים, כגון צבאים, שועלים, תנים וחזירי בר ובאביב שופע בפריחה.

אתנחתא בקרן נפתלי

נעבור את מושב דישון, נפנה ימינה לדרך עפר בין דישון לרמות נפתלי, ליד הלולים. דרך העפר נגישה לרכבים. נטפס וניסע לקרן נפתלי, במקום אחת מהתצפיות

המרהיבות של ארצנו. ביום עם ראות טובה תזכו למבט נהדר אל עמק החולה, הגולן והחרמון.

שביל החידות

לפני סיום נטייל בשביל החידות.

נוסעים לכיוון צומת כ"ח. ניתן לעצור לביקור במצודת כ"ח ובאתר הזיכרון הצמוד

אליה. מצודת כוח, מוזיאון הרעות, אתר מורשת שעוסק באחד הקרבות הקשים של מלחמת 48. בקרב נהרגו כ"ח חיילים בגימטרייה ולכן המצודה נקראת מצודת כוח או מצודת ישע. נקודת פלא מדהימה

שקוראים לה שביל החידות, מדובר באתר לזכרו של הטייס רן כוכבא שנהרג במלחמת לבנון השנייה בנפילת מסוק אפאצ'י.

שביל החידות מוביל לאנדרטה לזכרו, אורכו כ 500 מטר לערך לכל כיוון כאשר לכל אורכו משובצות חידות ותשובות על הסלעים. זאת כדי לאתגר אתכם הצועדים ולתבל קצת חוויה בהליכה.

תל-אשר-גבעת נפוליאון\נסים ביתן-צילמה ארייט ביתן

בתל-אשר שכנה עכו החל מתקופת הברונזה הקדומה, לפני כ-5000 שנה ועד התקופה הפרסית וההלניסטית. סיבת המעבר לכיוון מערב התל היתה ריבוי בחיילים פרסיים ותושבים. יש לציין שהתחלת ה"גלישה" למערב החלה במאה ה-6 לפני הספירה אך בפועל נשארו תושבים בתל אף בתקופה ההלניסטית.

לתל שמות רבים:

- "תל אשר" על שם בני שבט אשר, שחיו על התל כמיעוט בין הפיניקים הם הכנענים יורדי הים במשך מאות שנים. האשרים היו עשירים, חזקים ובנותיהם נחשבו למלכות היופי של ישראל.
- "תל-אל-פוחאר" בפי הערבים - משום שנמצאו בו חרסים רבים.
- "תל ריצ'רד לב הארי" על שמו של, מלך אנגליה שתיצפת מכאן במצור על עכו ב-1191.
- "תל צאלח-א-דין" בפי המוסלמים משום שצאלח א-דין צר מכאן על הצלבנים ב-1187.
- "טולון" שפרושו מקום גבוה בפי הצלבנים במאות ה-12 וה-13.

- **"תל-עכו"** בפי הארכיאולוגים ובהם פרופסור משה דותן ז"ל, שחפרו וגילו תל המכיל שכבות יישוב רבות. הם זיהו בוודאות את המקום כעכו הקדומה.
- **"גבעת נפוליאון"** השם העממי של התל, על שמו של נפוליאון אשר הטיל מצור על עכו בשנת 1799. התל שימש את כוחותיו של נפוליאון כעמדת תצפית, בדומה לשימוש שעשו בתל נפוליאון בתל אביב בעת המצור על יפו.

שם זה בטעות יסודו בשל העובדה שגבעה היא יצירת הטבע/ה' בעוד תל נוצר בידי האדם.

עכו היא העיר היחידה בעולם ששמה ניתן לה בידי כח עליון:

1-לפי המיתולוגיה היוונית הקדומה: הרקולס הפצוע שהיה חצי אל הגיע לאזור התל ומוצא בו צמח שמרפא אותו ולכן הוא קורא למקום "עכה", מילה יוונית שפרושה בעברית רפואה.

לפי

-2

מסורת יהודית: בימי דור אנוש נכד אדם הראשון חטאו בני האדם אמר ה' לים: הצף את היבשה! נוצר מעין צונאמי ושליש מבני האדם הושמדו. כשהגיע הים לאזור התל אמר לו ה': "עד-כה יעבור גבולך". כשאומרים את המילה "עד-כה" הרבה ובמהירות מתקבלת המילה עכו.

העיר נוסדה במקום זה בידי עמי הארץ, הם הכנענים יורדי הים מהסבות הבאות:

- 1-ביטחון- הגובה מאפשר הגנה טובה על התושבים.
- 2-מים-היו במקום מעיינות של מים מתוקים.
- 3-אדמה פורייה- אז כמו עכשיו בעכו אדמות המתאימות לעיבוד חקלאי.
- 4- צירי דרך—באזור התל עברה "דרך-הים" שחיברה את האימפריה המסופוטמית בצפון עם מצרים הגדולה בדרום. ובנוסף מתל אשר מזרחה מצויה דרך טבעית הקרויה בקעת בית הכרם המפרידה בין הגליל העליון לתחתון, כיום עובר בה כביש 85. וכמובן יש לציין את הנמל ששכן בשפך הנעמן כשהים בעת העתיקה היה צמוד לתל מה שאפשר הפלגה לארצות שמעבר לים.
- סמוך לתל הומצאה הזכוכית. במקום זה ייצרו גם את צבע הארגמן היקר מזהב מאלפי חלזונות.

התל הוכשר משנת 2005 לתנועת מבקרים ויש בו שבילי אספלט, ספסלי ישיבה, פרגולות ופסל ענק של נפוליאון רוכב על סוס יצירתו של מר ישראל בן-עזרא. החפירות האחרונות בתל התקיימו ביולי 2019 וכל הנראה בכל שנה תגיע לכאן משלחת המשתפת את המקומיים בחפירות.

שטח עכו בחצי האי 300 דונם ובתל 200 דונם. בתקופת השיא כשבתל ומערבית לה גרו אנשים היה השטח הכולל 1000 דונם כשטח ירושלים העתיקה בחלק מהתקופות.

מיותר לציין שיהודים היו בעכו הן כששכנה בתל, והן במעבר לחצי האי ויש
מסורות על-כך שרבים מגדולי ישראל קבורים למרגלות התל בהם דבורה הנביאה,
רבי יוסף משיינוש, רבי שמשון משאנץ, הרמב"ן ורמח"ל.

המעגל האחרון / מאת יהודה זיו

לאחר איחוד חלקיה במלחמת ששת הימים מיהרה ירושלים משום מה לשכוח את לוחמי "הראל" – אפילו את דור השריונרים שלה, אשר זה עתה כבשו את גבעת הרדאר ונבי סמואל ופרצו אליה דרך תל "אל-פול" ו"המבְּתָר". מכאן ואילך, מידי "יום ירושלים", נהגו להזכיר בה את גבעת הצנחנים, כובשי הכותל ומשחררי העיר העתיקה, באתר ההנצחה של "גבעת התחמושת". רק כעבור שנות דור הכריז ראש עריית ירושלים אורי לופוליאנסקי, בדברים שנשא בכנס חטיבת לוחמי פלמ"ח-הראל בתיאטרון ירושלים, כי הגיעה השעה להקים בבירת ישראל גם אנדרטת זיכרון לחללי החטיבה.

לאנדרטת הראל הוקצה מקום במחשבה תחילה בצד בית הקברות הזמני לחללי תש"ח בשייח פֶּאדֶר (גבעת רם) אשר במרומי גן סאקר, משם נשקפת העיר ירושלים, כשבכניסה אליה משדרות יצחק רבין, מפקדה הראשון של חטיבת הראל, מוצב מימין עמוד – סלע שבראשו חקוקה המילה "נזכור", מתנת עובדי מחצבת הקסטל לעיר ירושלים. תחילה הוצב מול תחנת אגד, בכניסה אל העיר, אך התנגדותם הנמרצת של תושביה החרדים לשימוש בלשון רבים, במקום נוסח המסורת המקובל, "יזכור"!!! גרמה להעתקתו. כמסתבר, כך אף הגיע אל מקומו הנכון...

מיכאל יעקובסון (עת-מול, 229, יד בן צבי, יוני 2013, עמ' 30) הכתיר את תיאור האנדרטה 'גן חטיבת הראל – פשטות וזיכרון' וכתב עליה: 'לדברי מעצבה דני קרוון, פסל בעל שם בינלאומי וחתן פרס ישראל, שעיצב בין השאר את אנדרטת 'חטיבת הנגב' (1963) ואת קיר מליאת משכן הכנסת הסמוך (1966): "הרעיון היה שבמקום אנדרטה, כמותה יש בלי סוף בעיר, יוקם גן חטיבת הראל. חיפשתי פה פשטות, מינימליזם טוטלי, ולא מה שאני רגילים מהאנדרטאות המוכרות לנו, ואפילו לא 'אנדרטת הנגב'! האתר הוקם בצלע גבעת הלאום, לרגלי בית המשפט העליון, ועושה שימוש בהבדלי הגובה. את המבקר בו מקיפה חומת אבן מעוגלת היוצרת מקום התייחדות שקט ואינטימי, מנותק מהמולת העיר והגן. בלב המעגל ניצב עץ אלה ארצישראלית, שעמד קודם לכן באתר. בעבודות שלי אני לא עוקר

עצים אלא בונה אותם לתוך העבודה שלי" מסביר קרוון. שמות חללי החטיבה חקוקים בנתיב הקרבות אשר בראשה, משם נשקף נוף העיר ירושלים. בעיצוב גן הראל נסתייע דני קרוון באדריכל הנוף צבי דקל, שניהם חבריו לשעבר של קיבוץ הראל, אשר הקימו משוחררי החטיבה על מקום הכפר בית ג'וז בשעתו בצד דרך בורמה.

עשרה מבין 431

כשישים ושש שנים לאחר פרוץ מלחמת העצמאות, ביום 2 ביוני 2013, נתכנסו וותיקי חטיבת 'פלמ"ח-הראל' לדורותיהם לחנוך אנדרטה משלהם גם בירושלים, בירת ישראל. אך גאוות היחידה ומפגש הרעים המרגש נמהלו בעצב למראה 'קיר הנופלים'. 431 שמות לוחמים ולוחמות, למעלה משליש אנשי 'פלמ"ח – הראל'! הראוי אף הוא לשאת את הכינוי 'כותל הדמעות'...

ועדיין נותרה משימה נוספת ליידע את תושבי ירושלים על החידוש ככתוב: 'ללמד בני יהודה קשת... איך נפלו גיבורים!' (שמו"ב א: 18-19). ראש העיר, ניר ברקת, נשא אף הוא דברים בטקס חנוכת 'גן הראל' והבטיח להפנות אליה זרקורים, לא רק ביום הזיכרון לחללי צה"ל, אלא אף בימות השנה האחרים. משלא נעשה דבר הצעתי לו להוסיף, לפחות, את האנדרטה אל שורת המבנים הבולטים בנוף העיר שבסמליל (לוגו) עיריית ירושלים, אך לשווא!

רבים מן הנופלים היו מטבע הדברים, בני ירושלים- בהם גם בוגרי 'גמנסיה רחביה' ולפיכך עלה בדעת עמוס סוכצ'בר חורב, סמג"ד גדוד ירושלים (השישי) בשעתו ואף הוא בוגר הגמנסיה, להציע לתלמידיה משימת אימוץ: מידי יום זיכרון בשעה 09:00 בבוקר, שעתיים לפני צפירת האבל וטקסי יזכור בבתי העלמין הצבאיים! מתכנסים תלמידי שכבות שביעית של הגמנסיה אל גן הראל ועורכים בו טקס זכרון, כמקובל: דגל הלאות, דגל הפלמ"ח ודגל הראל מורדים לחצי התורן שאחריו מתכנסים התלמידים למסכת זיכרון משלהם אל מול 'קיר הנופלים'...

מלבד זאת, אמורים תלמידי השביעיות לעסוק במרוצת השנה בעבודות חקר על חללי 'הראל'. אף שאינני נמנה עם בוגרי הגימנסיה, קיבלתי על עצמי לשמש פטרון האימוץ, ומדי שנה אני בוחר חמישה מבין השמות, החקוקים על קיר הנופלים.

והרי עשרה מהם :

1. יצחק ('איציק') הלוי

מ"כ הסיירים שלי במחלקת המטה של פלוגה ב' (1943-1945), אשר הפנה אותי אל הדרך, בה אני הולך מאז. פעם יצאנו עימו ברגל בגבעת ברנר לחזות ביישוב יהודי חדש, 'כפר עציון', אשר הוקם זה עתה בהר חברון, באותו נתיב בו הולכים לימים מחלקת הל"ה, מהר -טוב לעבר גוש עציון, ונפל עמהם... ערב ראשון ירד עלינו אז בתל בית שמש, ובעודנו נערכים שם לחניית לילה שלף איציק במפתיע מתוך תרמילו ספר תנ"ך ופקד עליי לקרוא מתוכו על הפרות הנושאות את הארון לעבר בית שמש (שופטים ה'). משהגעתי אל 'האבן הגדולה' אשר בשדה יהושוע בית השמשי (שם, 14,15) עצר אותי איציק, הצביע לעבר הסלע בעמק נחל שורק שלרגלינו והכריז 'זו האבן', ... כך למדתי מאז לראות את התנ"ך!

2. בהו יעקב (ג'ורדן)

עת קצרה לפני נפילת הל"ה, בעת פשיטה על הכפר דיר איוב שבצמת 'שער הגיא', נפצעתי, ובשובנו במעלה נחל יתלה לעבר מעלה החמישה, תמך בי אז ג'ורדן התמיר והחסון. כינוי זה ניתן לו בשל דמיונו לגיבור הסרט 'למי צלצלו הפעמונים?', בעקבות ספרו של ארנסט המינגווי, אותו גילם השחקן גרי קופר. לימים סיפרו תוקפי הל"ה, כי הוא שהיה אחרון הנופלים, ומשתמה תחמושתו נמצא מוטל ואבן כבדה בכפו...

3. גרינפלד ישראל

מן "הפורמנים"- גאון בפיזיקה, שהאוניברסיטה העברית ביקשה לשחררו. יום לפני פרישתו ביקש לצאת עוד פעם אחרונה בשיירת ליווי ונפל בשער הגיא.

4. טרבס יורם

למד אף הוא עם ישראל גרינפלד ונכלל באותה בקשת שחרור, אך סירב בתוקף להיענות לה ונפל ב'שבוע השיירות' בשיירת חולדה. במחלקה לפיסיקה מוסיפים ללמוד מתוך "מבוא למכניקה אנליטית", פרי עיטם!

5. תהבולום ישעיהו (שייקה)

שנינו נהגנו, לסירוגין, באותו משוררין ליווי, לקראת צאתה של "שיירת נבי דניאל" בשבת, כהפתעה, הטלנו מטבע ושייקה הוא אשר זכה... כך נשאר תקוע בגוש עציון, ועם נפילת הגוש פרצו הוא ועוד שני פורמנים אחרים אל כביש חברון – ירושלים, שם השתלטו על אמבולנס של צבא מצרים ושייקה נהג בו. במחסום היציאה מבית לחם לעבר רמת רחל הצליח הנהג המצרי הכפות לקרוא לעזרה ושייקה, שנפגע מכדור בבטנו, המשיך לנהוג עד רמת רחל, אך נפטר בבית החולים 'הדסה' בירושלים.

6. אלפסי שמעון

נודע בהכרזתו בעת הקרב על הקסטל: "טוראים נסוגים- מפקדים מחפים!!". בשעתו היה עימי במחלקת המטה של פלוגה ב' (1943-1945), כשבעת ההיא לא נתן איש את דעתו על שמו, המלמד על מוצאו העדתי מרוקאי. וכינויו בפנינו היה אלפונס... ב"ג חלם על רמטכ"ל תימני, דוד אלעזר (דדו) היה ספרדי מיוגוסלביה: משה לוי (מוישה וחצי)- עיראקי, שאול מופז – פרסי, דן חלוץ- בנם של עיראקית ופרסי: גבי אשכנזי- של סורית ובולגרי, אך מעולם לא נתן איש דעתו על אלה, ורק לאחרונה הבהיל אותנו גדי אייזנקוט בשמו הנשמע אשכנזי! אך הכל נרגעו כשתחקיר בהול לימד, כי מקורו בדיאלקט הברברים שבהרי האטלס...

7. וג יעקב (יקי)

מ"פ הפורמנים, אף בעת היותם גרעין גדוד "ח'מ"ש א", אשר נפל בהתקפה הכושלת על משטרת לטרון (30-29 במאי 1948).

8. למפל הדסה

קשריתו של יקי, שנפלה עימו. האוניברסיטה העברית הנציחה את זכרה בשם הרחוב המוליך מהר הצופים לעבר אוניברסיטת המורמונים.

9. אייזנשטט אריה (ארלוש)

מפקד כיתת החבלנים, אשר פרצו את הקיר של משטרת לטרון, ומשנברר כי כוח גבעתי שהיה אמור לחדור אליה באמצעות אותה פריצה לא הגיע, עשו זאת ארלוש ואנשיו שנספו כולם.

10. סְמוּטְרִיץ (סְמִיטִי) יצחק

אף הוא מאותה כיתת חבלנים. כולנו שרנו אז איתו את השיר של סמיטי "בערבות הנגב", בגעגוע לכל שחסר לנו! ורק לימים נתברר, כי שמע אותו בקפה כסית מפי מְנַסֵּקָה בְּהָרֵב (מילים רפאל קלצ'קין)..

תודות : לפרוסור ישראל רוזנסון , אשר הוא ועמיתו ד"ר יוסי שפניר, שניהם ממכללת אפרתה, עוסקים לאחרונה בחקר מורשת הראל לדורותיה (ראו "ירושלים – "הראל" סביב לך!", מחקרי יו"ש כ"ב, 2013, עמ' 181-203) ואף מסתייעים בי בנושא זה, על הכותרת הקולעת , שהציע למאמרי : " מעגלי "הראל" – המעגל האחרון"!

מחקרי יהודה ושומרון כ"ה , אוניברסיטת אריאל , תשע"ו , 2016 , עמ' 103-112

בין נחל השופט לחוות לוטם ברמות מנשה/ מאת יואב יאיר

הפעם נצפין בטיולנו לשני אתרים ברמות מנשה, האחד נחל השופט והשני חוות לוטם שבעמק השלום. אתרים שקטים, סמויים מהעין, שניהם נהנים מביקורים רבים של אוהבי טבע, מים צוננים ומגוון פעילויות. הזיכרון המשפחתי שלי מהמקום עת הוזמנתי לפני מספר שנים לטיול בת מצווה של אחיינית אלה בחוות לוטם, ושם קיימנו פעילויות משפחתיות דוגמת דריכת ענבים בגת שהיו בעיני חוויה צרובה עד היום. הגעה למקום מכביש יוקנעם צומת מגידו כביש 66 כ-1 ק"מ מדרום לקיבוץ הזורע, נפנה מערבה לפארק מנשה. בצומת נמשיך עפ"י שלוט לפארק רמת מנשה ונחל השופט- נמשיך לאורכו של נחל גחר עד לעיקול ימינה. לאחר 200 מטר נגיע לפיצול, נפנה ימינה בדרך היורדת לנחל השופט ועמק השלום. נפנה שמאלה ואחריו נפנה ימינה, נחצה את נחל השופט ונגיע לחניון החרובים. מהחניון נצעד בקלילות

בשביל נגיש לנחל השופט ועם הסיום ביקורנו בנחל נחזור על עקבותינו ונפנה שמאלה לעמק השלום לחוות לוטם.

אנו נמצאים ברמות מנשה המאופיין בנחלים, מעיינות, בוסתנים, גבעות ויערות מחטניים. ובנוסף, שטחים של בתה עשבונית הכוללים פריחה של תורמוס כחול, סחלבים, ועירוני צהוב. ומאופיין ביערות בו גדלים עצי אלון התבור, וגם חיות בר כגון תנים, חזירי בר, שועלים, זוחלים, וציפורים ועוד..

נצעד בשביל מוסדר ומונגש לאורך 1.5 ק"מ שהוקם ביוזמת עמותת לוטם אליה חברו גורמים רבים שסייעו במימון השביל. שביל זה הותאם לבעלי צרכים מיוחדים שונים לבעלי עגלות ולכבדי ראייה. נחל השופט הוא אחד מנחליה של רמות מנשה שנקרא על שמו של השופט היהודי האמריקאי יוליאן מק שהיה נשיא ההסתדרות הציונית האמריקאית ועל שמו נקרא גם קבוץ רמת השופט. הנחל שוצף קוצף ממי המעיינות הצלולים הנובעים לאורכם של הנחלים כגון ריחאניה, עין פורר ועין חשרת. עם רדת הגשמים בשל הפרשי גבהים בשטח נוצרים בריכות, ומפלונים קטנים ומרשימים. לאורך השביל נפגוש בעצי הערבה, אולמוס שעיר, שיחי פטל קדוש. כמו כן, מערות, טחנות קמח מפלי מים, צמחיית נחלים ומעין שכבה. הנחל וסביבתו המיוחדת זכה לכינוי "שוויצריה הקטנה ברמת מנשה" ייחודו בנוף הפסטורלי בו הוא נמצא, מימיו השופעים והצלולים, צמחיית הנחלים, תחושת השקט והרוגע הנוסד על המבקרים ללא שאון האתרים המסחריים. נחזור על עקבותינו בשביל המונגש ונצעד עד לחניון החרובים לטעימה קלה ומנוחה. מפה נסע לעמק השלום וחוות לוטם. ממזרח לדרך נצפה בשני עצי ברוש תמירים ירוקים לזכרם של השומרים יואש זולר ויצחק קליצ'בסקי שנרצחו על ידי ערבים מהאזור במאורעות המרד הערבי הגדול בשנת 1936. לאחר הרצח הוקמה נקודת התיישבות בשם "רמת השניים". אך, המקום ניטש כעבור זמן קצר. השניים הובאו למנוחות עולמים בקבר אחים למרגלות הכרמל, בסמוך לבורות המים של יוקנעם. לימים עצמותיהם הועברו לבית העלמין השומרים בשיח אבריק.

המשורר דוד שמעוני כתב בלדה שהתפרסמה בימים ההם אודות השניים. לימים אחרי מותם נולדו תאומים במושבה יוקנעם, אחד נקרא יצחק והשני יואש :

בהר אפרים ביקנעם,
 יצאו שני רעים לעזרת העם,
 יואש ויצחק, בחורים אמיצים,

...

יואש בחיך ליצחק ילחש :
 אם אפול-לבנך תקרא יואש
 רעו לקראתו באופל יצחק :
 ובנפלי תקרא לבנך יצחק.

...

על שדות ישראל שני רעים צעירים
 נפלו חללים-שומרים צעירים...

...בהר אפרים, ביקנעם
 נולדו שני אחים לעזרת העם
 יואש ויצחק-בחורים כהלכה,
 גדלו מהרה, יואשים, יצחקים!
 שדות ישראל לכם מחכים.

עמק השלום/חוות לוטם, האתר הוא פרי יוזמתם של מספר אנשים תיאולוגיים
 מחו"ל. החל משנות ה-60 חיפשו ומצאו לבסוף את מושבם הפיזי והרוחני במקום
 זה, שהוא חובק עולם בייחודו. במהלך הזמן המקום עבר עזיבות וגלגולים שונים.
 בשנות ה-70 שניים מפוקדי המקום להרמן ואלישע השקיעו בפיתוח המקום, תוך
 שמירה על רמת חיים צנועה, שימוש במזון צימחוני אורגני שאת רובו גידלו בכוחות
 עצמם. ניהול אורח חיים אקולוגי, שבא לידי ביטוי בעיבוד האדמות, שימוש מערכת
 חשמל סולרית, ושימוש במי המעיין. ובנוסף, בהיות השניים נוצרים חוקרי תנ"ך, הם
 האמינו כי עם ישראל צריך לחזור לייעודו לערכי התורה, נתינה, אהבת הארץ
 ובנייתה. ובנוסף, הגאולה תתקיים רק עם שובו של העם לדרך התורה. מכאן נכנס
 לחוות לוטם המהווה מרכז הדרכה בטבע לבעלי צרכים מיוחדים, ומהווה כר נרחב
 למטיילים רבים שמעוניינים בפעילויות השונות המוצעות על ידי החווה. גולת
 הכותרת שבפעילויות המוצעות במתחם החווה הינם מגוון של סדנאות חקלאות

קדומה, שמטרתה התנסות של המבקרים במתקני חקלאות משוחזרים כגון: דריכת ענבים בגת, מסיק זיתים בבית בד, דליית מים מבאר אנטיליה, גורן ומערכת חקלאות שלחין. הכנת פיתות על סאג' וסיור בין המתקנים החקלאיים הפזורים בשטח. פעילויות אלה יוצרות אצל המבקר והמטייל חוויה קסומה בלתי נשכחת. ילדים קטנים כגדולים ובני משפחה ייהנו הנאה מלאה ממגוון הפעילויות והשימוש בכלים קדומים ומכאן אלה מקרבות אותם לענפי החקלאות של ימי קדם וחבור ממשי למקורות.

עונת החורף שזה עתה חלפה, מאופיינת במרחבי החווה ועמק השלום במרבדים קסומים. ושל כלניות בצבעים שונים. משטחים משטחים אדומים, צובעים את הגבעות והשיפולים במראות שניתן למצוא אותם רק בעמק זה.

על חוויה מקסימה אחרי בקור קבוצתי כתבה תמי קרובת משפחתי:

"הביקור בחווה הוא חוויה חד פעמית. המקום רחב מזמין מטופח ומעשיר. החווה נטועה בתוך יער וחורש. נוף נהדר נשקף ממנה בעונה זו בצבעים חום-ירוק-ירוק.

כהה. הצוות סבלני- נינוח-מזמין ומחבק. המקום עם הרבה מחשבה-אהבה לטבע ולאדם. הביקור מרחיב את הדעת ואת הלב. מקום שעושה חשק לבקר בו בעתיד".

אוכלים מסעדת "טנדוקה" במושב שביקנעם נייד 0539366145

מורשת ותרבויות כחוויה תיירותית עכשווית / מאת: שושנה קרבסי

סוד גלוי הוא כי עולם התיירות עובר שינוי מרתק. בעבר התייר הסתובב עם רשימת מקומות שהם MUST וסמן עליהם וי. במרוצת ההתרועעות של התייר בין אתר לאתר פגש התייר בעיקר.....תיירים אחרים מארצות שונות.

ובכן, התייר העכשווי מחפש ריגושים חדשים, לא עוד מסתפק בצילום באלכסון למרגלות מגדל פיזה אלא להמשיך הלאה לביתה של ממה איטלקיה ולבשל עמה בסדנת פסטה, לחבור למשפחה איטלקית ולאכול אצלה ארוחת ערב ולשמוע סיפורים. כנ"ל לגבי רומניה, סין, גיאורגיה. החיפוש הוא אחר החוויה האינטימית.

זוהי הצצה לחיים של אחרים, זוהי חוויה תיירותית המזמנת מגע בלתי אמצעי בין אדם לאדם, חוויה החושפת את הגוון האנושי של הארץ אליה הגעתם.

קהילת המארחים הביתיים, בשלנים, מספרי סיפורי פולקלור ומורשת, אומנים/יות, אקולוגיים וכיו"ב הולכת וגדלה בארץ ובעולם. (בארץ קהילת PLP)

עם יד על הלב, אילו חוויות מטיוליכם בחו"ל חקוקות בלבכם יותר? אתר מסוים או כשהתארחתם אצל מישהו מקומי?

מורי דרך בהחלט יכולים להסתפק בבניית יום לקבוצתם המשלב אתר כזה או אחר, מוזיאון או אנדרטה מעניינת אבל יום טיול ללא חוויה תיירותית אינטימית המאפשרת הצצה לחייו של האחר חסר את התבלין שעושה את יום הטיול ליום מיוחד.

הבית העתיק בעין כרם כמשל

על טרנד תיירותי עולמי זה מתיישבת הפעילות המתקיימת בבית העתיק בעין כרם. שושנה קרבסי, משוררת ומספרת סיפורי פולקלור מתגוררת בבית זה עם משפחתה אך הבית משמש בשעה שבני המשפחה בבתי הספר ובעבודתם כאתר תיירותי בו מבקרות קבוצות למופע פולקלור שכתבה שושנה קרבסי, סיפורים ממורשת יהדות מרוקו וספרד. שושנה מספרת סיפורים במופע שנקרא "מסיבת האהבה של סולטנה" על שדים וקמעות, על תכשיטים עתיקים ושפת סתרים של נשים ועל העצות החכמות של הסבתות לחיים טובים ולחיי אהבה משודרגים....

ואת הבית העתיק, המוזיאוני הממוקם בחלק העתיק של עין כרם פוקדות קבוצות המתקבלות בכיבוד ואחר כך נהנות ממופע הסיפורים שעיקרו סיפורי מורשת.

לסיפורי פולקלור ולחוויות המבוססות על תרבות ומורשת יש פוטנציאל תיירותי אדיר, הן משום העניין והצבעוניות והן בשל היותם לעיתים משולבי קולינריה.

הבית העתיק בעין כרם עונה גם על יצר הסקרנות של מטיילים המבקשים לראות כיצד נראים בתיה העתיקים של עין כרם מבפנים. הבית העתיק הוא אחד הבתים המרגשים בעין כרם ובו גת יין קדומה בלב המטבח, אדריכלות שהיא יצירת אומנות ותצפית מרהיבה מן הגגות. גם הבית עצמו הוא חוויה מסקרנת.

בתמהיל של עין כרם הקסומה, הבית העתיק על יופיו ומופע הסיפורים "מסיבת האהבה של סולטנה" נוצרת חוויה תיירותית עוצרת נשימה שבסופה גם ניתן לבקר בבוטיק הריבות הכפרי של הבית .

אגלה לכם כי בעין כרם עצמה כ 17 נשים מארחות בבתיהן וניתן לבוא ולחוות חוויה תימנית, חוויה כורדית, חוויה אנדלוסית, סדנת שירת לאדינו, שיח עם אומניות, סיורי נשים אקולוגיה וטבע, סיורים קולינריים וסיורי פולקלור. בחלק מהבתים ניתן להזמין גם סדנאות.

זוהי תיירות חברתית במיטבה, זוהי חוויה לשלב ביום של הדרכה ולתת למטיילים שלכם את המשהו המיוחד מיוחד . מובטח לכם כי החוויה הבלתי אמצעית של מפגש בין אדם לאדם יהיה הדובדבן של היום.

אז כן, כותל זה חשוב, ומוזיאון זה נחמד אבל חוויה בבית פרטי שבו אתה מציץ לחיים של האחר ושומע את סיפוריו, וטועם את טעמיו...זה הסיפור של התיירות בשנים הבאות.

אגודת מורי הדרך בישראל
מובילים את נתינינו בישראל

ISRAEL TOUR GUIDES ASSOCIATION

Leading tourism in Israel

מסיבת האהבה של סולטנה

הבית העתיק בעין כרם
The oldest house in Ein Kerem

An intriguing encounter with poetry and folklorist

מפגש שירה ופולקלור ממורשת יהדות מרוקו
וספרד עם המשוררת ומספרת הסיפורים,
שושנה קרבסי - על סודות האהבה של
הסבתות, סיפורי שדים, קמעות, תכשיטים
עתיקים, חמסות ושירת חתונות.
❖ לקבוצות - כיבוד ברוח החוויה.
❖ אפשרות לשלב סדנת קוסקוס ייחודית.

An intriguing encounter with poetry and folkloristic
tradition from the Jews of North Africa and Spain,
guided by the poet and storyteller Shoshana Karbasi.
Tales of "the secrets of love" kept by the elderly
women, stories from local beliefs in daemons, ancient
jewelry, charms and hamsa, wedding singing and
chants.

❖ For groups - light food in the spirit of the experience
❖ A unique couscous making workshop may be combined

דרך האחיות 14 עין כרם ירושלים, 9574613
פייסבוק: הבית העתיק בעין כרם
Email: baitatik@gmail.com | 050-2452800 טל:

אגודת מורי הדרך בישראל | מילוי: 2018

מוזיאון "בית יוסף באו" / מאת שושנה קרבסי

רח' ברדיצ'בסקי 9 ת"א (ליד שדרות רוטשילד)

כתבה זו היא יותר מכתבה על מקום, היא כתבה על פילוספיית חיים, על הדבר הזה בחיינו שנקרא – סיכוי! ידע כל אדם שבמקומות החשוכים ביותר בחייו יש ויפציע אור, ויש סיכוי. זהו מקום המספר את סיפורו של שורד השואה, מנצח השואה יוסף באו אשר יצירתו וסיפור חייו וחיי אשתו רבקה מונצחים במוזיאון "בית יוסף באו".

ולא, זה אינו סיפור "שואה" שיותר בכם ובמטיילכם תחושת כובד, נהפוך הוא, מן המוזיאון תצאו בתחושת התרוממות רוח ושמחה, כי המקום מספר על כוחם של שמחה ושל יצירתיות כמנגנון הצלה ועל תקומה וחיים. לכו וקחו את מטיילכם. תקף לכל השנה ולא רק לימי הזכרון. ממש כל השנה.

מוזיאון "בית יוסף באו" הינו מוזיאון מיוחד במינו. זהו המוזיאון היחיד מסוגו בעולם המשלב אנימציה, קולנוע, גרפיקה, שואה, פרסום, צילום, ריגול, אהבת הארץ והשפה העברית, ספור ושירה – וכל זה בהומור.

דרך ציוריו ההומוריסטיים של יוסף באו על השפה העברית אנו מתוודעים לשפה עשירה ומתוחכמת- בה לכל מילה משמעות עמוקה. דרך עבודות הגרפיקה והפרסום אנו מתוודעים לתחילת הקולנוע, העיתונות והטלוויזיה בארץ.

המבקרים נחשפים לספור חיים מרתק ומרגש - על הצלת יהודים בשואה ובארץ, על ראיית הצד החיובי בחיים ולומדים איך ההומור, האהבה והאופטימיות עוזרים לאדם לשרוד אפילו במצבי חיים קשים ביותר. יוסף הכיר את אשתו רבקה בתוך

מחנה הריכוז פלאשוב, התגנב מחופש לאשה לתוך מחנה הנשים ושם התחתנו בסתר. את חתונתם מראים בסרט "רשימת שינדלר".

הביקור החווייתי והצפייה בסרטי האנימציה משאירות על המבקר רושם עז - הוא נחשף לערכים שהנחו את יוסף באו בתקופת השואה והובילו אותו להיות מניח היסודות של האנימציה והגרפיקה בארץ. רק אחרי מותו נודע שעבד בתור הגרפיקאי הראשי במוסד ובמסגרת תפקידו זייף תעודות שונות גם למרגלים ביניהן תעודות שיועדו לאלי כהן, המרגל שלנו בסוריה, ולהבדיל - לאייכמן. יוסף מעולם לא דיבר על פעילויותיו אלה.

במקום אפשר לראות את מכשירי האנימציה והקולנוע הזעיר שבנה במו ידיו. הוא בנה את הקולנוע הקטן ביותר. על הקירות רואים את הגופנים (פונטים) אותם עיצב עבור הקולנוע הישראלי. כותרות לסרטים כגון: "שמונה בעקבות אחד", "קזבלן", "סאלח שבת", "עמוד האש", "הם היו עשרה", ועוד רבים אחרים.

מפעל חייו המיוחד זכה להכרה בינלאומית ויצירותיו מוצגות במקומות שונים בעולם, כמו בבנין האו"ם בניו יורק, מוזיאון אוסקר שינדלר בקרקוב, בפרלמנט הספרדי במדריד, מוזיאון הסובלנות החדש במוסקבה, ברחבי ארה"ב וקנדה ועוד. ציוריו על השפה העברית מוצגים ברחבי ברית המועצות לשעבר.

בשנים 2016-2018 המוזיאון קיבל תעודת הצטיינות מאתר התיירות tripadvisor וזהו מוזיאון מספר 1 המומלץ בתל אביב.

אפשר ליצור קשר עם הדסה באו 054-4212730 צלילה באו 054-4301499

הביקור בתיאום מראש.

www.josephbau.com

מי המציא את השימוש בעוגן? מאת רותי יצחקי ריכטר

האגדה לקוחה מתוך ספרי הדיגיטלי "פעם אחת, לפני הרבה שנים..." הוצאה דיגיטלית עברית. www.e-vrit.co.il הספר כולל 100 אגדות העוסקות בצמחי בר ונוי בישראל, במלאכות עתיקות, בירושלים, בים ועוד, והן מלוות בקטעי מדע המסבירים את מושא האגדה ובתמונות מרהיבות. אפשר להוריד את האגדות לטלפון הנייד או לאייפד ולהשתמש בהן בעת הטיול וכשרוצים לספר אגדה למטיילים. אנא הפיצו ושתפו.

לפני שנים רבות התגורר איש זקן באחת ממערות הכורכר שבחוף השרון. בימים ההם לא הרבו האנשים להפליג למסעות רחוקים, כי פחדו מסערות הים ומגליו הגבוהים. הם ידעו שאנשים רבים הלכו שולל אחרי מראה הים השקט, וטבעו בסערות-פתאום איומות שפקדו את הים. לכן לא הרחיקו רוב הדייגים מהחוף. יום אחד פקדה בצורת את הארץ. הזרעים והפירות נכחדו בהדרגה, החיות מתו ברעב, ואלה שנותרו בחיים היו דלות בשר. הרעב היכה באנשים, ורבים מהם חלו ומתו. האיש הזקן היה בנעוריו יורד ים אמיץ, ולא פחד מסערות פתע ומגלי ענק, אבל עתה, לעת זקנה, היה תשוש וחולה, וימים רבים שכב במערה האפלולית בלא מעשה. אבן גדולה שבמרכזה שקע גדול שימשה כר לראשו, והוא ריפד את השקע בעורות חיה כדי שלא יכאיבו זיזי האבן בעורפו. הזקן היה רעב תמיד, כי כל שיניו נשרו מזקנה ומרעב, והוא לא היה יכול ללעוס את בשר הציד הקשה או לגרוס מזון מוצק. יום יום הסתכל האיש מבעד לפתח המערה בים הכחול, וגעגועים אחזו בו לחזור ולשוט במימיו, להפליג לארצות רחוקות ולהביא משם דגה וסחורות יקרות. יום אחד קרא הזקן לבניו ואמר להם: "לא אוכל לשאת עוד את הגעגועים לים. מחר אצא לדוג, ואביא דגים לכם ולבני ביתכם כדי שלא תרעבו." הבנים ביקשו ממנו שלא יצא אל הים, אבל הוא לא שמע לתחנוניהם, ולמחרת קם ממיטתו, לבש את בגדי העבודה הישנים, ויצא לסירתו הישנה שעגנה ליד אחד הסלעים. "לא אניח לך לצאת אל הים, סבא!" בכה הנכד הבכור שחיכה לדייג ליד הסירה כדי לשדל אותו לסגת מהרעיון המסוכן. "אתה חלש ותשוש, וכל רוח קלה יכולה להפוך את סירתך ולהשליך אותך למים!"

האיש הזקן לא נכנע לדברי נכדו האהוב, והתעקש לצאת מיד לים.
אז הביא הנכד לסירה את האבן הגדולה ששימשה לזקן כר למראשותיו, והיכה
בפטיש גדול בשקע שבמרכז האבן. הוא יצר בה חור גדול, השחיל בו חבל עבה,
וקשר את החבל היטב לאבן הגדולה.
"קח אתך, סבא, את האבן ואת החבל הקשור אליה, וכשתבוא סערה, תוכל להשליך
את האבן באמצעות החבל לקרקעית הים, והיא תתמוך בסירתך לבל תתהפך,"
ביקש הנכד.

לקח הסבא את עוגן האבן שהכין לו נכדו, הטיל אותו לסירה ויצא לדרך.
ימים רבים עברו, והאיש לא שב ממסעו. אשתו, בנו ונכדיו דאגו לו מאוד, והתפללו
לאלוהי הים שיחזיר את הסבא לביתו בריא ושלם, אך ככל שחלפו הימים אחז בהם
הייאוש, והם חשבו שהזקן טבע בים ועוגן האבן טבע עמו.

יום אחד, כשהתפללו בני
המשפחה לאלוהי הים, ראו
בקצה האופק סירה קטנה
מתקרבת אל החוף. הייתה
זו סירתו של הסבא הזקן.
עייף ויגע חזר האיש
ממסעו, אך הוא היה
מאושר. סירתו הייתה
עמוסה בדגים ובסחורות,
וחיוכו הטוב האיר את פניו

(עוגן אבן עתיק שנמשה מהים.)

כשהעניק לכל אחד מבניו ומנכדיו מתנות שקנה להם בארצות ניכר. הוא סיפר להם
שבעת סערה, כשרצה לנוח הרחק מן הגלים הגבוהים המכים בסירתו בחוזקה בלי
רחמים, מצא מסתור מאחורי אחד הסלעים הגדולים הבולטים מעל פני הים,
והשליך למים את עוגן האבן הענק. כך נח בסירתו והחליף כוח עד ששככה הסערה.
מאז פשט השימוש בעוגן בכל רחבי העולם. הספנים והדייגים הרבו להשתמש בו,
ולא חששו עוד להרחיק לשדות הדגה העשירים שבמרחבי הים הפתוח.

המדע שמאחורי האגדה

עוגנים עתיקים ואבני קשירה/ מאת רותי יצחקי ריכטר

העוגן משמש אמצעי לעצירת כלי שיט בים הפתוח. עוגנים שנקרעו מחבליהם ושקעו בים או עוגנים שננטשו על החוף משמשים עדות לקיומה של ספנות עתיקה בארצות שונות. העוגנים העתיקים ביותר שנמצאו במעמקי הים או בחוף נוצרו בתקופת הברונזה התיכונה. הם היו עשויים אבן גדולה שבמרכזה נקדח חור, ואליו קשרו חבלים עבים.

עוגני אבן בעלי נקבים אחדים לחיזוק הקשירה.

כדי להגדיל את יעילותו של העוגן נהגו להוסיף לו משקולות. במרוצת השנים למד האדם לבנות כלי שיט גדולים וכבדים, והיה צורך לצייד אותם בעוגנים כבדים מאוד או בעוגנים אחדים. אז יצרו עוגנים מברונזה ומברזל, והם החליפו בהדרגה את עוגני האבן. עוגני ברונזה היו נפוצים מאוד ביוון העתיקה. בתקופות מאוחרות יותר הוחלפו עוגני הברונזה בעוגני ברזל.

עוגני מתכת היו נפוצים מאוד בים התיכון, אך עד היום לא נמצאו עוגני מתכת עתיקים בכינרת. עוגנים עתיקים נמצאו לא רק במעמקי הים אלא גם במקומות ישוב הסמוכים לו, ודמותם נחקקה בציורים ובמטבעות עתיקים.

כדי לקשור את האוניות לרציף השתמשו באבנים מיוחדות בעלות נקב גדול. אלה נקראו אבני קשירה. העוגן ואבן הקשירה היו דומים מאוד זה לזה בצורתם ובתפקידם, ולעיתים קרובות השתמשו באבן קשירה כעוגן או בעוגן כאבן קשירה. אבני פולחן כבדות מאוד, בעלות נקב, שימשו בטכסים דתיים, ומשערים שהובאו כמנחה לאלים כדי שישמרו על יורדי הים ואוניותיהם ויחזירו אותם בשלום הביתה.

פרדסיה או פרדיסיה?/ מאת דורון קולינר

אחת התקופות הפחות מוכרות לציבור הרחב בהיסטוריה של ארץ ישראל היא התקופה הממלוכית או במילים אחרות תקופת שלטון הממלוכים על ארץ ישראל. תקופת השלטון הממלוכי נמשכה כ-250 שנה מ-1260 ועד 1516. השלטון הממלוכי השאיר את חותמו על המרחב הארץ ישראלי כולל דרכים, גשרים, מצודות, חאנים, מסגדים, נחלות קבר מונומנטליות, מוסדות לחינוך האסלאם ועוד. בשיאה שלטה הסולטנות הממלוכית על טריטוריה רחבת ידיים כולל שטחים בצפון אפריקה, ערב הסעודית כולל מכה ומדינה וסוריה (איור מס' 1).

איור 1 מפת הסולטנות הממלוכית. מקור ויקיפדיה

המרכז השלטוני פעל מהבירה קהיר והמרכז המשני היה בדמשק. ארץ ישראל כפי שאנו מכירים היום היתה חלק מסוריה ושימשה כדרך המובילה בין קהיר לדמשק, כפי שהייתה מאז ומתמיד. בתקופה הממלוכית עברה בארץ ישראל "דרך הדואר" (טאריק אל באריד) שאפשרה לסולטאן הממלוכי לשלוט באנשיו, לקבל מידע עדכני, לעביר הנחיות וכד'. הדואר היה כפוף ישירות לסולטאן והיה מחוייב להעביר מידע תוך 4 ימים. על מנת ליעל את הדואר נסללו דרכים, נבנו גשרים ובעיקר חאנים בהם יכלו השליחים לנוח או להחליף סוסים מותשים לרעננים.

מוצאם של הממלוכים היה מהשבטים הטורקמנים, מהקווקז, ממזרח אירופה והבלקנים. הם נרכשו כעבדים בגיל צעיר וחונכו להיות לוחמים עזי נפש ומוסלמים קנאים אבל ובעיקר נודעו כלוחמים ששמרו נאמנות לבעליהם.

במהלך מסע הצלב השביעי בהנהגת לואי התשיעי (1248) ניצלו הממלוכים סיטואציה פוליטית, הדיחו את המנהיגות האיובית ותפסו את השלטון. באוגוסט 1260 יצאו הלוחמים הממלוכים מקהיר כדי לעצור את הפלישה המונגולית לארץ ישראל. הניצחון הגדול בקרב עין ג'אלות (עין חרוד) תרם רבות להאדרת שמם ככוח צבאי ומגינם של ארצות האסלאם.

את שילטון תפס הקצין המצטיין **אל-מלכ א-זאהר רוכן א-דין ביברס אל-בונדוקדארי** הידוע בשמו "**ביברס**" שהיה לגדול הסולטאנים הממלוכים. בפני ביברס עמדו 2 אתגרים משמעותיים: האוייב המונגולי שאיים מצפון והצלבנים שעדיין שלטו על רצועת החוף של דרום סוריה כולל צפת, צור, עכו, חיפה, עתלית, קסריה, ארסוף ויפו. הוא כבש בזו אחר זו את ערי החוף והרס את נמליהם כדי למנוע אפשרות ל"נחיתה" של מסע צלב חדש.

בשנת 1265 נכבשו קסריה וארסוף וביברס גמל לאמיריו בהקצאת נחלות באזור השרון¹. על הקצאת הנחלות אנחנו לומדים מתעודת המסירה ("מנשור") שמצוטטת אצל הכרוניקאי מקריזי אל-סלוב². להלן נוסח מסמך ההנחלה ("תמליכי"):

"התפילה למוחמד אדוננו אשר נלחם עם הכופרים בעזרת החרב המבתרת והודיעכם למי נחלת העתיד הטובה שבחסדים היא זו המגעת אחרי יאוש והנכבדה שבהן היא זו אשר פתחה לכיבושים המוסלמים שערים והכניעה את המונגולים ואת הפרנקים..

וזהו הסולטאן אלמלך אלט'אהר ביברס... וכאשר אללה מעניק לו הענקה ונותן לו ניצחון על מצודות... הוא עושה הרס לחומות ודמים למבתרים וצוארים למאסר והשטחים הזרועים לנאמנים ולמסייעים ולא לקח לעצמו כי אם השכר אשר יכתבו המלאכים... וכאשר כבש את הכיבושים אשר העניק לו אללה בהם את שכרו והכפיל את גמולו ראה לנכון כי לא יתחד מהם בטובה... וכי יעדיפם על עצמו ויחלק להם את הקרנים מאורות שמשו וישאיר לילד מבניהם ולנכד מה שייותר לדורי דורות וישאר לנצח והבנים יחיו בחסדו כפי שחיו האבות, הרי הטוב שבגמילת החסד הוא מה שיתארך ויונצח ויש להעניק לאמיריו ולנכבדיו את הכפרים והאחוזות הבאות:

פארס אלדין אקטאח אלצאחי- עתיל בשלמותה.

בדר אלדין ביסריאלשמסי אלצלחי- מחצית טולכרם.

ביליכ אלח'אזנדאר- מחצית טולכרם.

עז אלדין אידמור אלחלבי אלצאחי- מחצית קלנסוה.

שמס אלדין סונקור אלרומי- מחצית קלנסוה.

סיף אלדין קלאון אלפאי אלצאחי- מחצית טייבה.

עז אלדין איגאן "סם המות" – מחצית טייבה.

סיף אלדין קפצ'ק אלבגדאדי- מחצית ערערה.

סיף אלדין סנג'ר אלבגדאדי- מחצית ערערה.

סיף אלדין בידגאן אלרוכני- פרדיסיא בשלמותה מגפת קסריה..."

הערה:

מסמך ההנחלה מובא לפי תרגום של פרופ' יוסף דרורי.

הנוסח המובא כאן קוצר ע"י כותב המאמר, הן דיברי השבח לסולטאן והן רשימת ההנחלות. הרשימה המקורית מפרטת 60 הנחלות בהן חלוקת פרדיסיא.

¹ יוסף דרורי, ארץ ישראל כחבל משני, תולדות ארץ ישראל, בעריכת יואל רפל, עמ' 424. יהושע פרנקל, הסולטאן הממלוכי ביברס ומשטר המקרקעין בסוריה, בטאון המכון לחקר שימושי קרקע, אוקטובר 1996, קק"ל, עמ' 87.

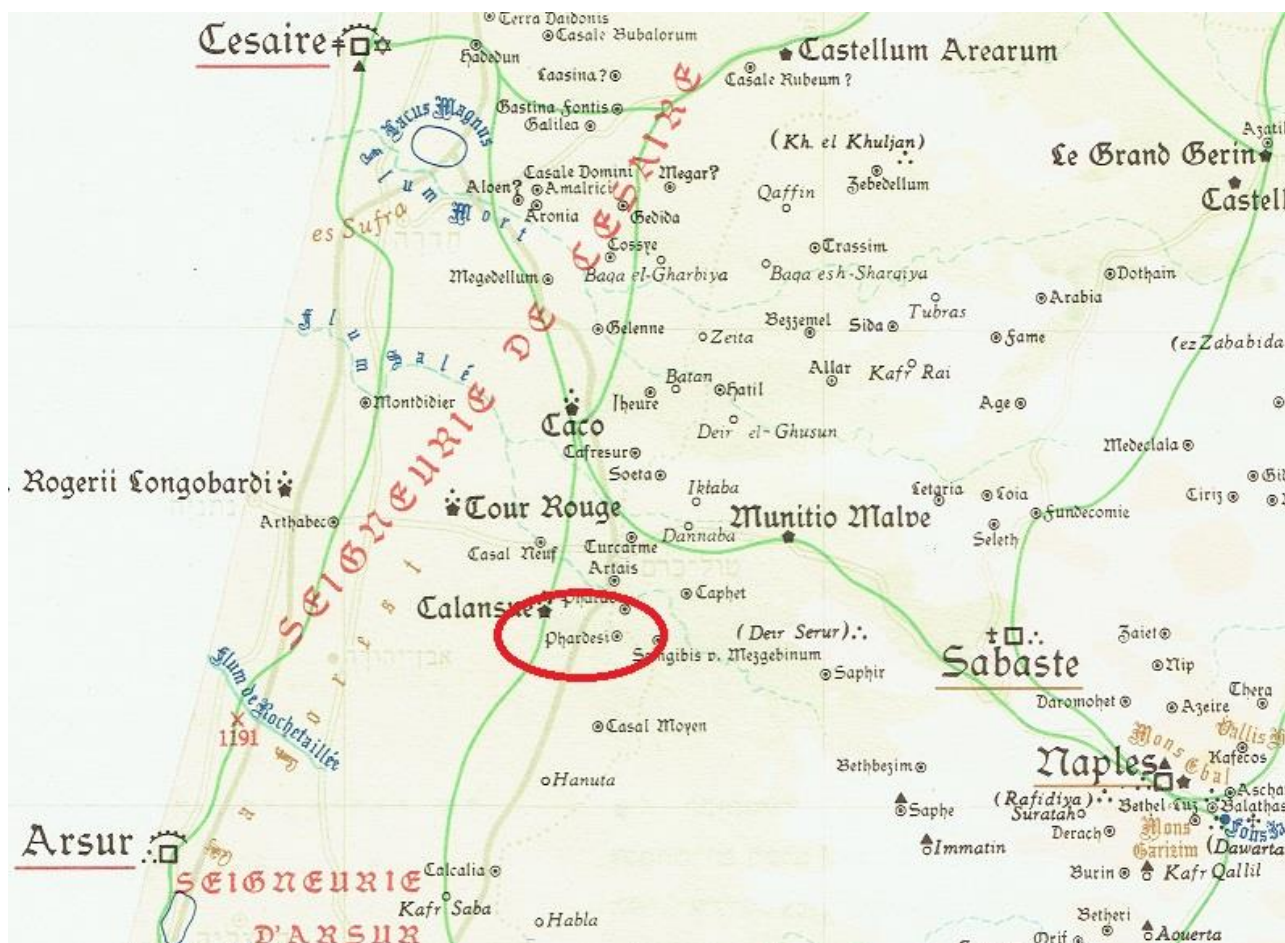
² מקריזי אל-סלוב, כרך ראשון עמ' 534-530.

האמיר, **סיף אלדין בודגאן אלרוכני** זכה לקבל את **פרדסיה** בשלמותה. תעודת המסירה מציינת מפורשות כי ביברס מסר להם שטרות קניין אישי ("כאתב אל-תמליכ אל-שרעי") והנחלות נמסרות למקבלים כרכושם הפרטי ("מולכ")³.

כמורה דרך, אימצתי לי מנהג ללמוד מה שאפשר על הקבוצה שאני עומד להדריך. במיוחד כאשר מדובר בקבוצה הומוגנית. לפעמים יהיה זה עיסוק אופייני או מקצוע, מוצא או השתייכות לקבוצה אתנית או כל דבר שמאפיין אותם. מצאתי, שפתיחת ההדרכה בנושא שקרוב ללב שומעי מקרב אותי אליהם ותורם לאווירה. כך עשיתי כשקיבלתי הזמנה להדריך קבוצה מ"**פרדסיה**" שבשרון. פרדסיה, כפי שאנו מכירים היום, הוקמה ב-1938 כישוב של עולי תימן שעסקו בעיבוד פרדסים. ב-1952 הוקמה בסמיכות ליישוב מעברה של עולים והישוב זכה למעמד של מועצה מקומית. הישוב שמר על אופי כפרי עם בתים צמודי קרקע, גגות רעפים אדומים וגנים ירוקים.

פגשתי את הקבוצה ליד בניין המועצה ומיד עם יציאת האוטובוס לטיול ולאחר הפתיח המקובל כולל תפילת הדרך שאלתי את שומעי מה מקור השם פרדסיה וכפי שציפיתי הייתה התשובה "פרדס יה" במשמעות פרדס ה'. הצגתי בפני קהל שומעי העתק ה"**מנשור**" בתרגומו לעברית והוספתי כגיבוי צילום מפת ארץ ישראל בתקופה הצלבנית (איור מס' 2) שמציין את פרדסיה או במקור **phardesi**.

³ יהושע פרנקל, שם.

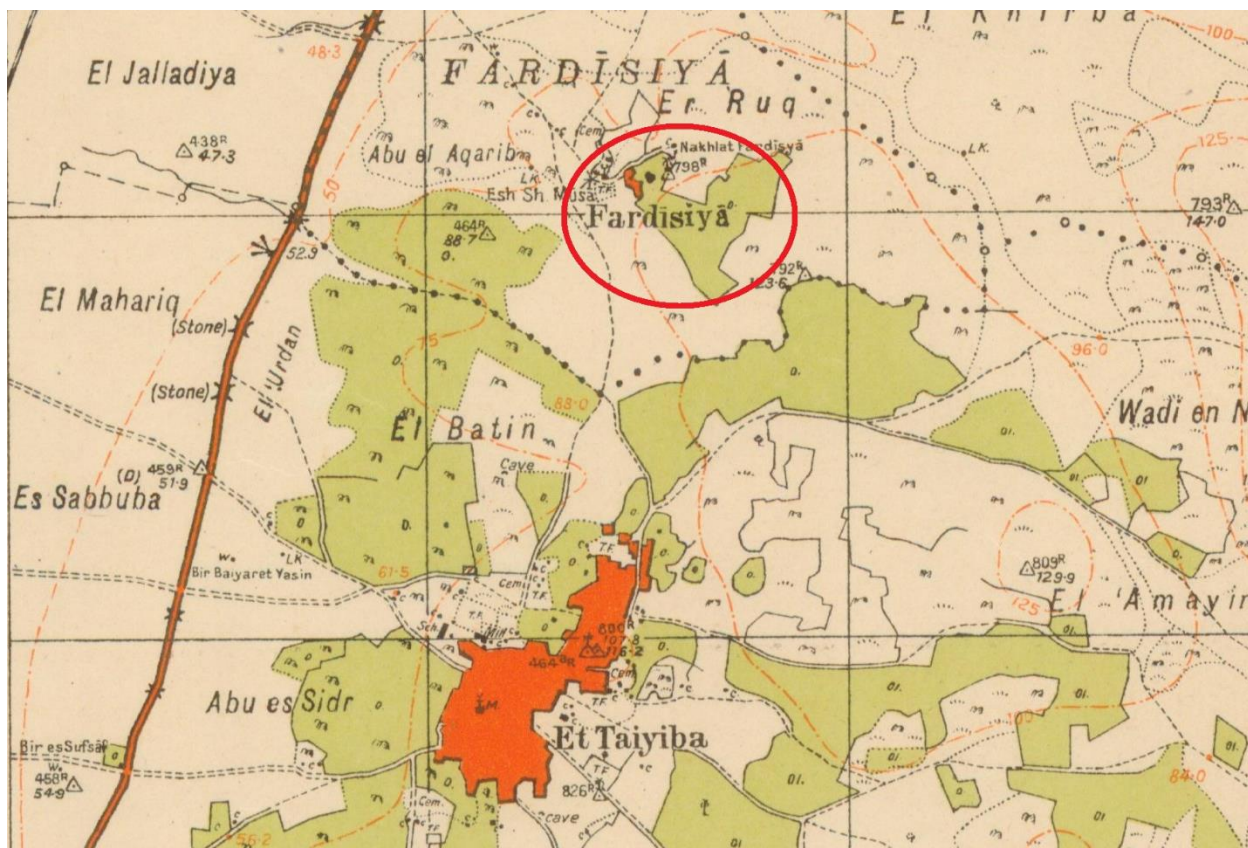
איור 2: השרון בתקופה הצלבנית לפי מפת ארץ ישראל בתקופה הצלבנית, פראוור ובינבנישית, 1972.

כצפוי לא הצלחתי להרשים את שומעי, קל וחומר לא שכנעתי אותם שפרדסיה היתה קיימת לפני העלייה התימנית אבל יצרתי עניין וסקרנות ולמשך מספר דקות זכיתי להקשבתם.

הטיול הסתיים, קהל שומעי חזרו לעיסוקיהם ואני (כרגיל) נשארתי "תקוע" עם פרדסיה של **סיף אלדין בודגאן אלרוכני**.

הרבה מאד מיישובי ארצנו נושאים את שם הישוב הקדום שבסביבתו הוקמו. חלקם נושא את השם בהטייה למשמעות עברית כמו למשל שם הישוב "מזור" שמשמר את שם הישוב הערבי "אל מוזריע" כיום העיר אלעד. הכפרים איילה ועופר שבכרמל הוקמו בסביבות הישוב הקדום אל "עין ע'זאל" (ע'זאל משמעו בערבית צבי או איילה). "באר מנוחה" משמר את השם "ביר מליחה" ויש כמובן הרבה מאד דוגמאות.

יש להניח שהשם פרדסיה במקורו לא קשור למושג "פרדס" בעברית. אולי נגזר השם מהמילה הלועזית "פרדייס" שמשמעות גן עדן. דר' ואליד חלידי, הסטוריון פלסטינאי מציין את השם ⁴vardessa התחלתי לחפש את שרידי פרדסיה העתיקה באזור השרון תוך שאני נעזר במפות היסטוריות ואכן במפת ארץ ישראל המנדטורית מצאתי את fardisiya מצפון לטייבה (איור 3). כיום נכללות אדמות הכפר בתוך טייבה כשכונה.

איור 3: מפת ארץ ישראל המנדטורית, AT TAIYBA, 15-18

⁴ Walid Khalidi, All that Remains, 1990, 552-553

שוחחתי עם מורי ורבי **פרופ' יוסי דרורי** שהציע להצטרף אלי לסיור ברחובות טייבה לראיין אנשים וללמוד מה שניתן על פרדסיה (פרדסיה בפ' רפה היא הקדומה ופרדסיה ב' פ' דגושה היא החדשה).

להצעה כזו לא מסרבים ומיד פניתי לעזרת ידידי **פריד חאג' יחיא**, מורה דרך תושב טייבה שנרתם מייד למשימה.

פריד ארגן עבורנו קבלת פנים אצל ראש העיר עו"ד **שועאע מסארווה**, ליווי צמוד בסיורנו ופגישה מרתקת עם **אחמד עלי דסוקי** (איור 4), מורה בגימלאות יליד פרדסיה המקורית וממנו למדנו רבות.

אחמד יליד פרדסיה, נולד בשנת 1938 בבי"ח בשכם. בתקופת המרד הערבי (1936-1939) גורשה המשפחה ע"י שוטרי המנדט הבריטי מאדמתם בחשד לביצוע פעולות חבלה נגד השלטון והמשפחה עברה לטול-כרם. פרדסיה הייתה ממוקמת ליד מסילת הברזל המנדטורית בין לוד לטול כרם והמרד הערבי כוון לחבלה בדרכים בכלל ובמסילות הברזל בפרט. לדבריו, לתושבי הכפר לא היה חלק במרד. היו אלה זרים מישובי הסביבה שנכנסו לכפר ופעלו נגד הבריטים. המשפחה הורשתה לחזור לאדמתם בפרדסיה בשנים 1942-43

ב-1948 גורשו תושבי פרדיסיה ע"י חיילי צהל. אחמד שהיה בן עשר היה עד לפינוי. הוסבר להם שזה פינוי זמני לשבועיים אבל הם הבינו שזהו גרוש. אביו רצה לעבור לירדן להתאחד עם משפחתו מ"כאוכאב אל אהוא" (כוכב הירדן). האם העדיפה לעבור לטייבה השכנה וכך עשתה המשפחה. המשפחה התגוררה בטייבה עד 1970 ואז חזרו לאדמתם. לדבריו כל 4

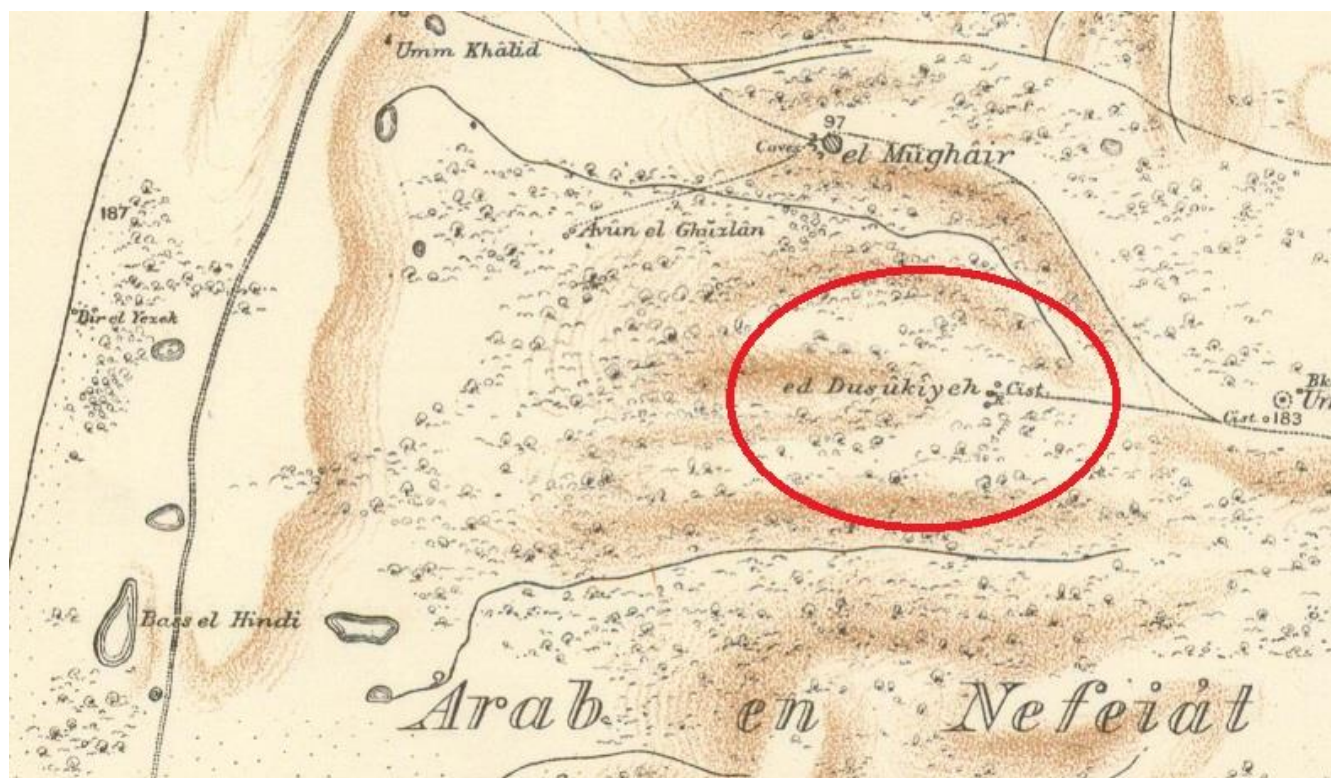
איור 4: אחמד דסוקי שני משמאל, לימינו פרופ' דרורי. בנו של אחמד מימין והמחבר משמאל.

המשפחות שגורשו ב-48 חזרו לגור בפרדיסיה.

לאחמד 5 ילדים ו-11 נכדים. לדבריו מקור שם משפחתו "דסוקי" כנראה מאזור בדלתא במצרים מהעיר Desouk. פרופ' יוסף דרורי מציין שבמאה ה-11 חי במצרים שיח סופי ששמו היה איברהים דסוקי.

אחמד ציין פעם אחר פעם במהלך שיחתנו שהחלטת אימו ב-1948 להישאר בטייבה היתה החלטה חשובה ונכונה. לדבריו הוא גאה לחיות במדינת ישראל והדגיש את חופש הביטוי. לדבריו לא היה מחליף את בני משפחתו שחיים בירדן.

בתום הביקור יצאנו לסיור קצר בשכונה. מהכפר המקורי שרדו רק קברים עתיקים. אין לנו מידע מי הם אלו שנקברו בהם אולם אפשר להניח שהיו אלה מכובדים או בעלי אמצעים. נראה שתושבי הכפר מתחזקים יפה את הקברים (איור 4).

איור 5: Conder and Kitchener, Map of western palestine, 1872-1877

בשולי הדברים

רועי מרום, דוקטורנט באוני' חיפה, מזהה את "Khirba AL- Dusuqiyya" עם משפחת "Dusuqi" מפרדיסיא⁵. לפי רועי מרום "Izba" משמשת מילה נרדפת למושג "Khirba". אנחנו מכירים את המושג "עייזבה" שמקורבת למושג "מעזבה" בעברית. עייזבה היא נחלה לעיבוד עונתי או ובעיקר לרעיית הצאן. לפי מפת משלחת ה PEF (איור 6) מצויין המקום כ- "ed Dusukiyyeh". יכול להיות שהמפה מציינת את "עייזבה" של משפחת דסוקי. קונדר מגדיר את ה"עייזבה" כמקום שמאוכלס בקיץ : (Conder and Kitchener 1882: 135) "modern houses, , Azbeh". inhabited in summer, as an איור 6 אפשר להסיק שהעייזבה של משפחת דסוקי היתה באזור יער האילנות מצפון לאור יהודה.

⁵ Marom, The contribution of Conders Tent Work In Palestin, pp 223.

סיכום:

המאמר מנסה ליצור את הקשר בין הישוב פרדסיה לבין הישוב הקדום פרדיסיא.

איור 6: קברים עתיקים בשכונת פרדסיא מצבה לישוב הקדום פרדסיא כיום שכונה בטייבה.

אין בידי אישור שוועדת השמות הממשלתית אישרה את השם פרדסיה על שם פרדסיא הקדומה אבל יש להניח שמי שהציע שם זה הכיר את ההקשר ההיסטורי.

במהלך הניסיון ליצור את הקשר איתרנו את מקומה הקדום של פרדיסיא. לא הסתפקנו באיתור הכפר במפות העתיקות וביקרנו בטייבה שם פגשנו את אחמד עלי דסוקי שעדיין מתגורר בכפר המקורי. הכפר שינה את פניו. חלק מהבתים חרב במלחמות והשאר נחרבו על ידי המקומיים על מנת לתת מקום לבתים חדשים. מצאנו 2 מבני קבר מונומנטלים שמעידים על עברו של הכפר. לבסוף, כאילו להעיד על מהימנות עדותו של אחמד דסוקי איתרנו את ה"עייזבה" של משפחתו (ראה איור 6).

תודות:

תודה **לפרופ' יוסף דרורי**, מורי ורבי, שהתנדב לבקר איתי בטייבה ולראיין את תושבי השכונה פרדיסיא.

לראש עיריית טייבה, עו"ד **שועאע מסארווה** שקיבל אותנו בלשכתו וסייע לנו במשימתנו.

לחברי **פריד חאג' יחיא**, מורה הדרך מטייבה שלמרות שלא יכול היה להצטרף אלינו ביום ביקורנו דאג לנו לליווי צמוד ותאם לנו פגישות. ודה לאחמד עלי דסוקי ובנו על האירוח.

תמוז – מנחם לסקה

חודש תמוז הוא החודש העשירי בלוח העברי מקורו של השם לקוח מן התרבות הבבלית - שומרית קדומה הכרוכה במיתוסים מיתולוגיים עתיקים. בכתבה זאת ננסה להתחקות אחריהם.

תמוז / דומוזי אל רועים מסופוטמי גיבורם של מיתוסים ומזמורים שומרים ואכדיים.

במקרא מוזכר בחזון יחזקאל הרואה את הנשים יושבות ומבכות את מותו של האל תמוז בפתח שער ד' (יחזקאל ח, יד).

האל תמוז מסמל את קמילת הצומח בקיץ (ירידה לשאול) וקומו מחדש באביב עם התחדשות הצמחיה (עליה מחודשת לפני האדמה). ואכן פולחנו קשור לחודש תמוז.

נוסח שומרי - ירידת איננה (אשתר), אשתו של תמוז/דומוזי, לשאול ועלייתה...

איננה לא מסתפקת במלכות השמים ויורדת לשאול ע"מ לזכות בשלטון גם שם. אבל אירכישגל מלכת השאול הוציאתה שם להורג. בזכות מאמציו של "אנכיי" אל החכמה שבה איננה לתחייה אחרי שלושה ימים ושלשה לילות. חוק הוא בשאול שאין אדם עוזב את השאול אלא אם הוא מביא מחליף, דין זה חל גם על איננה. היא עולה מן השאול כשהיא מלווה בשדים קטנים ואכזריים, היא מוצאת את בעלה תמוז, אך הוא אינו מבכה את העדרה, יושב שמח וטוב לב על היותו מושל יחיד. מרוב זעם מנסה למסור אותו לשדים שיטלו אותו לשאול במקומה אך הוא בורח לדיר הכבשים שלו בערבה, אך אין מנוס משדי השאול אלה תופסים אותו, כובלים אותו ולוקחים אותו לשאול.

אבל אז מתרככת איננה, אולי נעתרת לתחינת אחותו של דומוזי ומחליטה על פשרה - דומוזי/תמוז ישהה מחצית השנה בשאול בקיץ ואחותו תשהה מחצית השנה בחורף.

מותו וירידתו לשאול של דומוזי היא הבסיס לקינות הנשים שהדיה מגיעים אלינו מספר יחזקאל.

גם הפרחים שותפים למיתוס זה במקורות מסוימים כאשר - הכלנית היא פרח שצומח מדמו של אדוניס/דומוזי או מדמעותיה של אפרודיטי המבכה את אהובה במיתולוגיות השונות.

אדוניס (גירסה מערבית).

מספרים שאדוניס בהיותו ילד הוכנס על ידי אפרודיטי הקנאית לתיבה סודית בגלל יופיו המובהק ומסרה את הילד לידי פרספוני, מלכת השאול, אבל כאשר ראתה פרספוני את יופיו של אדוניס סרבה להחזירו. הריב בין האלות הובא לפני זבס וזה פסק כי אדוניס יבלה חלק מן השנה עם פרספוני בשאול וחלק מן השנה עם אפרודיטי.

מיתוס זה דומה מאד עם מה שקרה לפוספוני עצמה המבלה חלק מן השנה בשאול עם אדס, בעלה, וחלק מן השנה עם דמטר, אלת האדמה-אימה.. (גירסה יוונית). פורספוני נחטפת ומובאת לשאול ע"י אדס אל השאול שנושא אותה לאשה, דמטר אימה פונה לזאוס אבי האולימפוס שהוא גם אבי פרספוני ומספרת לו שביטם שבויה בידי אדס ומבקשת את עזרתו בחילוץ. הלז שולח את הרמס למשימה זו. אדס נאלץ לשמוע בקול זאוס ומשחרר את פורספוני השמחה על השחרור. בטרם השחרור עושה לה מסיבה ומאכיל אותה גרעיני רימון מתוך ידיעה שבאוכלה את אלה הגורל יחזירה אליו.

הרמס אסר את הסוסים ומחזירה לדמטר אלת האדמה. דמטר שומעת את ספור אכילת גרעיני הרימון ע"י פרסיפוני ורצה לבקש את עזרת זאוס, זה שולח את אימו ריאה לשליחות, זאת מצליחה לצמצם את הגזרה בכך שפרסיפוני תבלה כל שנה רק ארבעה חודשים בשאול עם אדס ואילו יתר השנה תמצא במחיצת אימה דמטר. וכך היה, מידי שנה יורדת הבת לשאול, לשהות בחזקת בעלה. ואז האם דמטר אלת האדמה שרויה בעצבות וזה בא לידי ביטוי בצמחיה המתייבשת והאדמה החרבה. ואילו עם שובה פרסיפוני חוזרת לאלת האדמה החדווה והפריון.

המלומד הרומי מקרוביוס מפרש את המיתוס פרוש "פיזיקלי" כנהוג בזמנו ומדבר על תחיית אדוניס ואפרודיטי המתאבלת עליו, משום שהשמש בעוברה במשך השנה דרך שניים עשר המזלות, בשעה שהימים מתקצרים השמש מוחזקת כביכול ע"י אל השאול!

וכאשר השמש חוזרת לחצי כדור הארץ שלנו אדוניס מוחזר לאפרודיטי!

פולחן זה מתקשר עם מותה ותחייתה של הצמחיה.

אוסיריס (גירסה מצרית).

מן המזרח יש לנו מיתוס נוסף שבא ממצרים, מותו ותחייתו של אוסיריס בגירסאות שונות:

לפי רוב המיתוסים רוצח סת את אחיו אוסיר לחוף היאור, אחותו או אשתו של אוסיר מחפשים את גווית אוסיר מוצאים אותו, בעזרת אחד האלים מחיים אותו. פולחנו של אוסיר קשור להצפת וירידת פני הנילוס בצורה מחזורית וצמיחת הדגן המתקשר לכך.

ואכן כאן ראינו כיצד שמות ומסורות עבריות עתיקות, כרוכות בתרבויות שכנות.

לוד - סיור עירוני / מאת מנחם לסקה

לוד שוכנת במרכז הארץ. מצפון גובלת ברכסי החמרה של השרון. בדרום בגבעות הקירטוניות של שפלת יהודה. במערב מישור החוף. ובמזרח המורדות המתונים של הרי יהודה. כאשר מכל כיוון משתלבת שפלת לוד בחלק נוח למעבר לחבל ארץ חשוב של ארץ ישראל.

אדמת שפלת לוד היא בעיקרה אדמת טרה - רוסה, כבדה ופוריה. את שפלת לוד חוצה נחל האיילון, אשר מהווה בחלקו המזרחיים אגן ניקוז רחב ידיים לקו פרשת המים, של המורדות הצפון מערביים של הרי יהודה. אי לכך, חפירת בארות רדודים באזור יגיעו לאקוויפר עשיר במי תהום עליונים.

כל אלה מהווים תשתית מבטיחה לשוב משגשג לאורך הדורות. - ואכן כך היה. לוד מאופיינת ברצף יישובי לאורך הדורות ונמצאו בה שרידי ישוב מן התקופה הנאוליתית הקרמית (כ-6000 שנים לפני הספירה) ועד ימינו בימים אלה התגלו בחפירות הצלה בעיר ממצאים חשובים מן התקופות הקדומות המאוששים דברים אלה והרומזים על הצפון והעשוי להתגלות בחפירות עתידיות מתוכננות. ואלה יתווספו לאתרים המרתקים הקיימים.

העיר לוד ידעה שליטים הרבה וגם תרבויות שונות במרוצת הדורות. אלה הטביעו את חותמם באופנים שונים, בן היתר גם בשמות שהנחילו לה אלה מרמזים רבות על אופי המשטר ומאפייני התקופה :

רתינו (לדנו) : השם בתקופה הכנענית, מופיע ברשימת תחותמס ה-3 מלך מצרים לד : (חולם חסר) השם במקרא. דברי הימים א' ח, 12.

לוד : (חולם מלא) השם בתקופת המשנה והתלמוד.

לידה : (lydda) בברית החדשה הכתובה לועזית.

דיוספוליס : "עיר האלוהים" (בתקופה הרומית-ביזנטית) ניתן למקום ע"י הקיסר ספטימוס סוורוס בתחילת המאה ה-3. בשם זה מצוינת גם במפת מידבא.

Georgiopolis או סט. ג'ורג' : ניקרא כך בחלק מהתקופה הביזנטית והצלבנית על שם הקדוש המעונה ג'ורג'יוס הקדוש.

ל-יד : שיבוש השם העברי בתקופה המוסלמית.

lydda : בתקופת הכיבוש הבריטי (כמו בברית החדשה).

לוד : עם קום המדינה כאשר שבה עטרה ליושנה (כמו בימי המשנה והתלמוד).

סיורנו המומלץ כולל 12 אתרים ומתחיל בפאתי העיר מצד צפון מכיוון נמל התעופה בן גוריון, ומסתיים בפרברי העיר הדרומיים בואכה העיר רמלה.

גשר ג'ינדס (1)

עם הכניסה לעיר מצפון בעקבות שלט "לעיר העתיקה" נעצור ליד תחנת הדלק וניסטה לכיוון הגשר הנטוי על נחל האיילון. הגשר הנו בעל שלושה קמרונות מרשימים בנויים אבני גזית שחלקם נראים בעליל שמשמשים בבניה משנית (כמו חלקי עמודים) משני צידי הגשר חקוקים שתי כתובות ממלכתיות בשינויים קלים, בזאת הלשון: **"בשם אלוהים הרחמן והחנן ותפילתו על אדונינו מוחמד וחבריו כולם. ציווה בבניית הגשר המבורך הזה, אדונינו השולטן האדיר א-ט'אהר רכן א-דין ביברס בן עבדאללה בימי בנו אדונינו השולטן המלך א-סעיד נאצר א-דין, ברכת הח'אן ינצור את ניצחונותיהם ויעניק להם סליחה. וזה (נעשה) בהנהלת העבד הנכנע הזקוק לרחמי אלוה, עלא א-דין א-סואק, יסלח אלוהים לו ולשני הוריו. בחודש הראמזן שנת שש מאות שבעים ואחת."**

משני צידי הכתובות חקוקים שני זוגות אריות /ברדלסים הדורסים עכבר. מן הכתובת אנו למדים שהגשר ניבנה בשנת 671 להיג'רה, שהיא שנת 1273 לספירת הנוצרים ע"י ביברס הממלוקי מביס הצלבנים שליטי הארץ. לפי צורת בנית הגשר וממצאים נוספים יש הגורסים שהגשר ניבנה ע"י הצלבנים ורק שופץ ע"י ביברס.

הגשר קרוי ג'ינדס ע"ש כפר ערבי סמוך בשם זה, שעל אדמותיו יושב היום מושב גינתון, ואשר שמו מזכיר בצלילו את השם ג'ינדס.

משם ניסע דרומה ונגיע לקרבת השוק המפורסם של העיר לוד מאחורי התחנה המרכזית. נגיע לאתר המשתלב בפארק השלום המשלב בתוכו מכלול של: חאן דרכים, כנסיה, מסגד, אנדרטה ומכלול תעשייה עתיקה. את סיור נמשיך בחאן.

חאן חילו (2)

חאן הוא מלון דרכים הכולל חצר ריבועית גדולה המוקפת בחגורה של מבנים בדרך כלל בשתי קומות כאשר הקומות התחתונות משמשות לחנויות הפונות פנימה והחוצה, אורות לסוסים ומחסנים שונים הקומות העליונות משמשות בעיקר ללינת המשפחות האמידות והחצר משמשת ללינת "עמך". ובתוכה באר מים, אבוס ושוקת לבהמות.

שער הכניסה לחאן בנוי אבני גזית בדגם שח מט, מפואר במיוחד. לצדו השתמרו עמוד העץ המקורי ועליו גומחות הצירים המקוריים. בקרבת החאן התפתח שוק ססגוני לסדקית בדים בהמות ותוצרת חקלאית. בקרבת החאן התפתחה תעשייה זעירה לשרות האורחים: בתי בד, בתי אריגה וטויה ושוק ססגוני המתקיים עד היום בימי שני ושלישי בשבוע. השם חילו שמשמעו "מתוק" בערבית דבק במקום משום הקריאה שהיתה מהדהדת במקום ע"י מוכרי התורמוס. תורמוס חילו!.. תורמוס חילו!..

מסבנת חסונה (בית הבד המזרחי) (3)

בקרבת החאן מצויים מספר מבנים עתיקים ששימשו ברובם כבתי בד ליצור שמן. ניתן להציץ לתוכם ולהתרשם מפאר הבניה והתעשייה ששבתה. אנו נתרכז - במזרחי שבהם המכיל בתוכו את המתקנים בשלמותם. נבחן את המתקנים ממערב למזרח. באגף השמאלי ממוקמים מפרכה הכולל אגן פריכה וגלגל ריסוק לזיתים, המופעלת ע"י בהמה. ניתן לגייס מספר מטיילים ולהניע את גלגל האבן. לצידם ניצבים שני מתקני סחיטה הבנויים לפעול בשיטת הבורג ועשויים ברזל. בחלק השני של האגף ניצבים שני אבני ריסוק לפריכת זיתים הממונעים בעזרת מנוע קיטור.

נעבור לאגף המרכזי שנועד להכנת סומסום: המתקן המרשים באגף זה הינו מתקן אבני הרחיים מאבני בזלת כאשר מעליו משפך שממתין לקלוט גרעינים לטחינה. ניתן היה להפיק ממנו קמח, שומשום טחון וזרעים שונים נוספים. לידם בריכות אבן להשריה. באגף המזרחי עומד תנור תמים מרשים בהדרו בנוי אבני גזית, שנועד לדברי מאפה. לידו מערכת בריכות ומחסנים בעלי קיבולת גדולה.

מקום זה צפוי להפוך בעתיד לאחד ממרכזי הפעילות לנוער, החפצים להכיר וללמוד ולחוות את כל הקשור לתרבות החומרית של קדמונינו.

פסל השלום (4)

פסל שעוצב ע"י תומרקין בעת ביקור אנואר סאדאת נשיא מצרים בירושלים, נחנך ב- 1977. הפסל בנוי בדמות מקדש שבמרכזו סלע בטון מרובע מורם לגובה, מוקף גדר עמודים רבועים חלולים. מסמל את ההרמוניה של חיי שיתוף של יהודים, נוצרים בעיר לוד.

כנסית סנט ג'רג (5)

בלוד ממוקמת הכנסייה על שם ג'ורג' הקדוש המשמש מרכז עולמי לנוצרים היוונים אורתודוקסים העולים לרגל בהמוניהם מידי שנה ב- 23 בנובמבר. ג'ורג' היה קצין רומי תושב העיר בתקופה הרומית שקבל עליו את עולה של דת ישו החדשה בשל כך הוצא להורג וזכה לתואר מרטיר (מת על קידוש השם והדת) ניקבר במקום ועל קברו הוקמה כנסייה.

ברבות הימים דבקה בדמותו ההרואית אגדה מיתולוגית המספרת: שבימי חייו התגורר בקרבת העיר דרקון אימתני, שתבע מידי שנה נערה בתולה ורכה להשביע את רעבונו. ג'ורג' לוקח אחריות ותתייצב מול הדרקון כשזה בא לתבוע את קורבנו, נילחם במפלצת ויכול לה.

תבליט ג'ורג' הנלחם בדרקון מעטר את ראש חזית שער הכנסייה ומונצח בתמונות רבות בתוך הכנסייה, ובכל בית נוצרי אורתודוקסי באזור ובבתים מוסלמיים רבים שאימצו אותו בתור גיבורם.

הכנסייה בנויה על קריפטה ובה קברו של הקדוש. בכנסייה שרשרת ברזל אשר מצביעים עליה שהייתה השרשרת שבה קשר ג'ורג' את סוסו, כמו כן נברשת ענקית המשתלשלת מהתקרה והוענקה כשי ע"י נוצרים מייון.

אגדות רבות נישמע מפי הכומר במקום, כמו זה שבערב מלחמת ששת הימים התרומם מכסה הקבר ודם החל ניגר ממנו...

גם נסים למכביר קרו במקום (על פי סיפורי תושבי המקום). והספורים - מרתקים.

הכנסייה הנוכחית נבנתה בסוף המאה ה-19 ונחנכה ב-1871 ונבנתה על שרידי כנסייה צלבנית עתיקה על שם אותו קדוש. במקום ניתן לראות את שרידי הכנסייה העתיקה, בהם עמודים, אפסיסדות ועוד. המקום פתוח למבקרים מידי יום אך יש צורך לתאם עם הכומר המקומי, באמצעות הטלפון, המתגורר במנזר הסמוך שגם בו כדאי לבקר מאחר וגם הוא פנינה בפני עצמו.

מסגד אל עומרי (6)

המסגד נימצא בשכונת לכנסיה ובנוי על האתר הקדום של כנסיית סנט ג'ורג' הצלבנית שהרסו הממלוכים בעת כיבוש העיר על ידם במאה ה-13. הממלוכים השתמשו בחלק מאבני הכנסייה לבנית המסגד, כגון עמודי גרניט, שיש וכותרות עמודים. בביקורינו במסגד נזהה בקלות את חלקי הכנסייה משובצים במסגד. כנס לחצר המסגד ונתרשם ממתקן המים המיועדים לטהור, לשימוש המאמינים בטרם יכנסו למסגד. בכותל החיצוני של המסגד בנוי מחרב המשמש את המתפללים, כאשר האולם צר מהכילים. לאחר שנחלוץ את הנעלים ניכנס לתוך המסגד נבחין ששני טורי עמודים המחלקים את האולם לשלש סיטראות, בצד דרום נבחין במחרב בצד דרום וכמו בכל מסגד גדול נבחין בבמת המואזין הנקרא מינבר. בחצר המסגד שרידים צלבניים רבים ביניהם התחלה של קשת שממחישה את גודלו של מצודת הכנסייה כפי שהייתה במקור בתקופה הצלבנית מתחת לקרקעית המסגד מסתתרים מרתפים ומחסנים שנותרו מהתקופה הצלבנית.

סביל – חג' יחייא (7)

ברחוב חשמונאים בעיר לוד ניצב על אם הדרך העתיקה סביל מרשים שזכה לשיפוץ הולם, המתקן בנוי בתוך מבנה קשתי בעל שני פתחים למים הנוטפים לתוך כעין שוקת. בקיר הסביל נבחין בפתח ששימש מקום ללוח השיש שהיה משובץ במקום לצורך האדרת שם בונה הסביל. נלך מסביב ונבחין במבנה מקורה ששימש כבריכת המאגר. ליד המתקן נזהה את שרידי הבאר החפורה שסיפקה מים חיים לעוברים בדרך.

האגדה מספרת שחגי' יחיא היה סוחר עשיר ומצליח אך העין הרעה דבקה בו. הלשונות הרעות יצקו רעל וספרו על מעשיו הנלוזים של חגי' יחיא. לפיכך למרות עושרו לא ידע שמחה מהי. לפיכך נדר ובנה סביל מפואר לתושבי העיר לוד. ואכן הנה יום חג כל תושבי העיר מתקהלים. גלגל האנטיליה מסתובב ומים רעננים זורמים לתוך הבריכה ומשם לשוקת. כל הקהל רץ על מנת לטעום מהמים, והנה שוד ושבר המים מרים וטעמם מזוויע. לקח החגי' את העניין בצורה קשה כי ראה בזאת אצבע אלוהים, שלא קבל את מנחתו לאללה ולבני האדם. קשר חבל לתקרה ותלה עצמו. (בסמוך לבית הקברות של משפחת חסונה קיים סביל מהתקופה הממלוכית- קטן, אך מדהים ביופיו).

מבנה המושל הבריטי (בנין הנהלת ערית לוד) (8)

בקרבת מקום נזהה את הבניין המשופץ שבו יושבים היום אנשי הנהלת עירית לוד. מבנה זה עבר גלגולים הרבה ועמד לפני הריסה עד שלבסוף נמצאה לו עדנה ותקציבים. זכר לימים הטובים ההם כאשר המבנה שימש את המושל הבריטי שעבורו ניבנה. שיפוץ זה אולי מעיד על האפשרויות הגלומות בשחזור ושיקום האתרים העתיקים.

באר השלום (9)

משם ניסע לקצה השני של העיר בואכה רמלה, בשדרות ירושלים בצד ימין נבחין במבנה בעל צורה כפתית והכרכוב המקיף אותו בדגם שח מט, מבנה זה נתן את הרעיון לסמלה של העיר. בתוך המבנה הכיפתי מצויה באר ועליה חולית אבן שחריצי החבלים טבועים בה. בצד הפנימי של המבנה בנויות שקתות שנועדו למים המוגשים לבני האדם ולבעל חיים. הבאר קרויה בפי הערבים "ביר זיבאק" (באר הגופרית). הבאר שימשה בימים קדומים מעין סביל משוכלל לעוברי האורח בדרך שהובילה לכל מקום אפשרי. (על פי המסורת והאגדה זאת היא הבאר של רבי עקיבא...)

עץ השקמה של הנרייטה סולד (10)

מול באר השלום ניצבת שקמה ובצילה ספסל אבן ועליו לוח אבן המספר את ספורה של הנרייטה סולד שהייתה נוטה לפוש במקום זה בעת מסעותיה הרגליים בדרך לבין שמן. בדרכה לבקר את ילדי עלית הנוער שלמענם פעלה כה רבות.

תחנות הרכבת (11-12).

כעיר הנמצאת על פרשת דרכים התברכה בתחנות רכבת - תחנת הרכבת העותומנית שנשאר ממנו רק בית הנתיבות אשר ניבנה בשנת 1892 וקשרה בין יפו לירושלים. והיום משמש כמוקד עירוני. בימי שלוט הבריטים בארץ עברה התחנה לקצה העיר, מצויה ופעילה שם עד היום. כדאי לנסוע לשם, לעבור המנהרה התת קרקעית ולראות איך הזמן עצר מלכת כאשר המבנה הבריטי האימפריאלי שומר על צורתו וסגנונו והמקום משדר משהו מארץ ישראל של טרם קום המדינה.

אגדות וחגים

15 - 16 בנובמבר (הוא ה-3 בנובמבר על פי הלוח היולאני) לציון יום הולדתו של ג'ורג'. חג עממי של הנוצרים והמוסלמים. יוצאים למעין פיקניק המוני. החג נקרא ראשון לחורף, מציין את סיום המסיק וראשית הגשמים. המוסלמים הביאו לכנסיה חולים ורתקו אותם בשרשראות לעמודים למשך מספר לילות מתוך אמונה שהקדוש ירפא אותם.

תחילת קדושת לוד בנצרות. ספור של פטרוס שמרפא את אניאס בשם ישו. (מעשי השליחים, ט' 32-35) בשערי לוד או בשערי הכנסייה ילחם ישו באנטי כריסטוס - מלחמת הטוב ברע ויצנח אותו.

זאת גם אמונה מוסלמית שקוראת לשטן דג'אל.
 ספור יציאת העשן מהקבר אחרי שזה הוזנח.
 ספור התמונה הדומעת.
 ספור השרשרת.
 בנות העיר היו יורדות לאגם ומדי שנה היה מופיע הדרקון והיה טורף אחת מהם עד
 שהגיע ג'ורג' על סוס, הרג את הדרקון והציל את בנות העיר. (אגדה הדומה לפרסאוס
 ואנדרומדה).
 המוסלמים מזהים את סנט ג'ורג' עם אליהו הנביא אל תאדר שעתיד להרוג את השטן
 באחרית הימים.
 נשים מוסלמיות ענדו אותו כסגולה נגד עין הרע.
 סיפור על באר מר אליאס שהיה מכפיל את יבול השדה.
 1870 תחילת בניית הכנסייה.
 1890 תחילת סלילת מסילת הברזל.

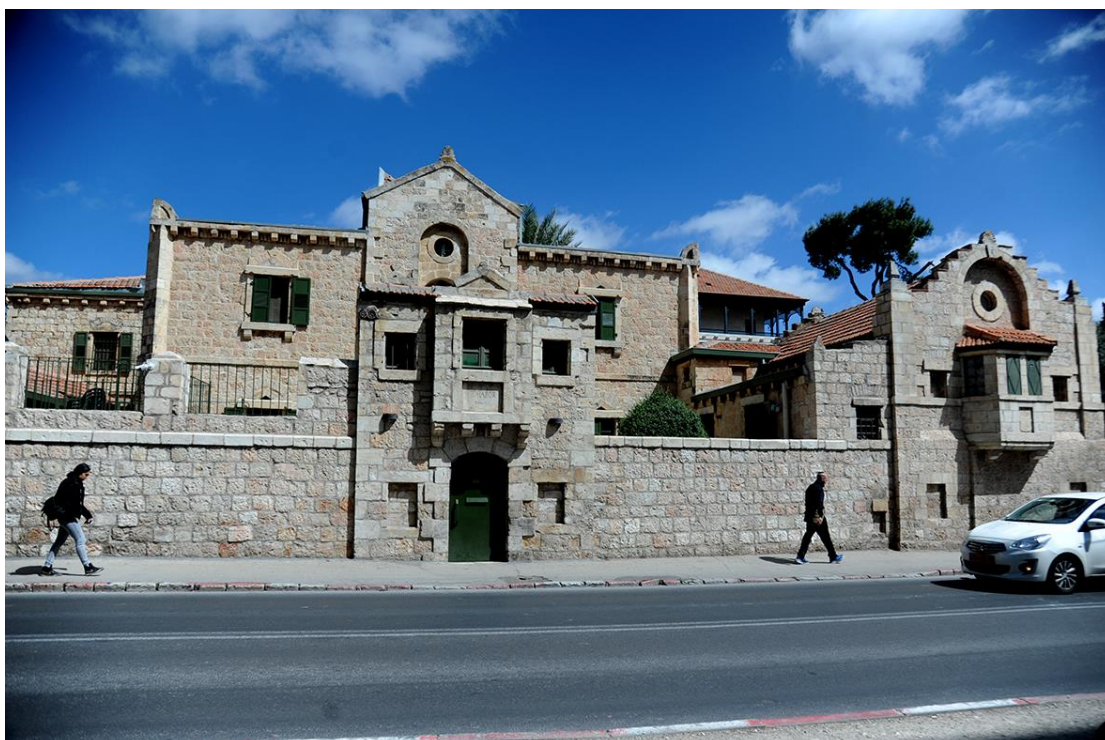
מנחם לסקה *מורה דרך ר. מ. 5411 בית נחמיה 74 * טל. נייד 574217-068
laskamEN@hotmail.co.il

רק בירושלים/ כתב וצילם דנצ'ו ארנון

לפני קרוב לשלושים שנה יצא לאור (בהוצאת משרד הביטחון) ספרי הראשון "רק בירושלים", על פינות וצדדים פחות ידועים בעיר. יסוד הספר היה בטור "פינה קטנה בירושלים" שהופיע במשך כמה שנים במוסף "מסלול" של ידיעות אחרונות. הספר יצא בארבע מהדורות ושימש רבות את מורי הדרך. "רק בירושלים" אזל מזמן מהשוק, והרבה פעמים התבקשתי להוציאו חדש ומחודש. אבל כיום, כאשר קל להשיג כל אינפורמציה בעזרת מקלדת ועכבר, לא נראה לי שיש טעם להוציא ספר מעין זה בדפוס. התבקשתי לתרום למגזין "צידה לדרך", וזו הזדמנות להביא לכם מעט מהישן ישן הזה כשהוא משופץ ומותאם לימינו. אני מקווה שאצליח להביא לכם תועלת.

הבית ברחוב הנביאים

רחוב הנביאים הוא אחד הרחובות הראשונים של ירושלים שמחוץ לחומות. כמעט כל בית בו הוא חתיכת היסטוריה, ואפשר לכתוב עליו סיפור שלם. בשנים האחרונות הוא סובל, כאתרים היסטוריים רבים אחרים בעיר, מבנייה חמדנית שאיננה מתחשבת בשימור הישן, המיוחד והיפה. אחד מהבתים היותר מיוחדים ומעניינים ברחוב, שנשמר הודות לבעלות נוצרית, הוא הבית ברחוב הנביאים 58, "בית תבור".

שיק מסנט קרישונה

קונרד שיק היה אחד הטיפוסים הבולטים בירושלים הקטנה של המאה ה-19. צייר ושרטט, אדריכל ומתכנן, נגר ומסגר, שען, ארכיטקט ובעצם מה לא.

שיק נולד ב-1822 בכפר גרמני כילד חולני וחלוש, אך בעל כוח רצון חזק. כבר בילדותו המוקדמת הוכיח כשרון רב בשרטוט ובציור. כשהתבגר, למד מסגרות. הוא שאף דווקא להיות מיסיונר, ושאפתו זו הביאה אותו למיסיון "עולי הרגל" בשווייץ, על גבעה ליד באזל, בעלת השם המשונה "סנט קרישונה". מייסד המיסיון והעומד בראשו היה רומנטיקן דתי בשם שפיטלר, שהייתה לו שאיפה אחת: להפיץ את הנצרות הפרוטסטנטית בירושלים. במשך עשר שנים חיפש דרכים לשלוח שליחים-מיסיונרים לירושלים. בתכניתו היה לשגר בעלי מלאכה שילמדו נערים מקצוע, וכך גם יפרנסו את עצמם וגם יצליחו להפיץ את תורתם. קונרד שיק, יחד עם בחור בשם פאלמר, נבחרו להיות הראשונים. בהתאם לעקרונות הצנע של המנזר ולאמצעי המצומצמים היו השניים מצוידים בהרבה רצון טוב, אך במעט מזומנים. הם בקושי הצליחו להגיע לירושלים, בשנת 1846.

כאן שכרו דירה ופתחו תחנת מיסיון. בתחילה סבלו ממחלות וממחסור וכמעט קפאו מקור בחורף הירושלמי הקשה – אפילו תנור לא היה להם. משלוח של שעוני קוקייה מפורקים, שהגיע מבאזל, הציל אותם. שיק הרכיב את השעונים, שהפכו לאטרקציה בקרב עשירי העיר. אולם, מספר העשירים שיכלו להרשות לעצמם שעוני קוקייה, היה מוגבל, ומשלוח שעונים נוסף שהגיע נותר ללא קונה. השניים הצליחו לפתוח בית ספר לנערים ובשיא הצלחתם היו להם כשבעים תלמידים. אולם, בתי הספר של המיסיונים האחרים בירושלים נלחמו בהם והמחסור והתסכול גברו. אף כי שני המיסיונרים נוספים הגיעו משווייץ לעזור להם, הם נשברו אחרי ארבע שנים ונטשו את המוסד.

שיק עבר לעבוד ב"בית התעשייה", מוסד לחינוך מקצועי לנערים, שהוקם על ידי המיסיון האנגליקני. לאלו היו קרנות תמיכה והיה גם קונסול בריטי שעזר להם. כחמישים שנה עבד שיק במוסד הזה. בתקופה זו הוא עשה גם הרבה דברים אחרים. הוא בנה מודלים של בית המקדש, הר הבית וכנסיית הקבר, שהיו עשויים בכישרון רב ונמכרו יפה באירופה. הוא חקר את העיר ואת עתיקותיה ופרסם מחקרים רבים בעיתונות התקופה. מאוחר יותר גילו השלטונות העות'מאניים את כישרונותיו ומינו

אותו למהנדס העיר. בין השאר תכנן בירושלים מבנים רבים ושכונות מגורים. למרות היותו מיסיונר נוצרי, היו לו קשרים טובים עם יהודי ירושלים ובין השאר הוא תתכנן עבורם את שכונת מאה שערים. מפת ירושלים ששרטט שיק הייתה המפה הטובה ביותר של העיר בזמנה.

כל זאת עשה איש אשכולות זה, שמעולם לא למד באופן מסודר ואפילו לא סיים בית ספר עממי. אותו שפיטלר, ששלח את שיק לירושלים, שיגר לעיר כשלושים שליחים נוספים. היו לו תוכניות גדולות, למשל להקים תריסר מיסיונים משווייץ ועד אתיופיה, אך אף לא אחת מהן התממשה. לעומת זאת, רוב האנשים ששלח תרמו רבות להתחדשות העיר במחצית השנייה של המאה התשע עשרה. ביניהם היו גם שנלר, שהקים את בית היתומים המפורסם (כיום "מחנה שנלר" שרק מעט נותר ממנו), פרוטיגר, שהיה בנקאי חשוב, מימן רכישת קרקעות ובנין שכונות רבות ליהודים והיה בין יוזמי הקמת מסילת הברזל לירושלים, ועוד.

הכתובת על הקיר

לכו אל רחוב הנביאים 58 לראות איזה בית בנה לעצמו הארכיטקט-ארכאולוג שיק. כיום שוכן במקום סמינר תיאולוגי שבדי, אנשים נחמדים. אם תקישו על הדלת הירוקה בשעות הביקור ירשו לכם להציץ פנימה. כבר הכניסה לבית מרשימה: מבנה שער בדמות שער של מבצר גרמני מימי הביניים, עם משיקולי (מבנה בולט מעל לשער עם חור בבסיסו, כדי לשפוך שמן רותח על ראשי אויב צר. ישנם אחדים כאלה על חומות ירושלים). מעל לכניסה חקוקה שנת תחילת בנין הבית, 1882, ושמו, תבור, לפי הכתוב בתהילים "תבור וחרמון בשמך יהללו". בהר תבור רואים הנוצרים את המקום בו עבר ישוע את השתנות (הבשורה על-פי מתי, י"ז, 9-1). שיק חש כי בירושלים עבר השתנות רוחנית. כן חקוקות האותיות הראשונות של הא"ב היווני, אלפא ואומגה, לציין את דבר ישוע "אני האלפא ואני האומגה" בחזון יוחנן שבברית החדשה, כלומר, אני הראשית ואני האחרית. בפינות גג הבית בליטות

מעוגלות (אקרוטריה) בדמות קרנות המזבח.

לבית עצמו לא ניתן להיכנס, אך החצר יפה ומעניינת. גינה מטופחת, כמה אורנים זקנים שנשתלו עוד בידי שיק בריכת אבן ופסל של שילוב של מגן דוד, צלב וחצי סהר. שימו לב לכך שבבית שובצו פריטים ארכיאולוגיים שונים. אם תישאו עיניכם למעלה תראו כתובת אבן גדולה משובצת במסגרת אבן על הקיר המערבי של החצר. זוהי אחת מכתובות "תחום גזר" המפורסמות שנתגלו מסביב לתל שעליו ישבה העיר גזר. מי שיודע לקרוא אותיות עבריות עתיקות יבחין, כי הכתובת הפוכה. לא, זו אינה טעות. שיק ציווה לקבוע את הכתובת הפוך כדי לציין שאינה מקורית, אלא העתק גבס.

התפלגות שפות ההדרכה בין מורי הדרך - מאת רוני פלד

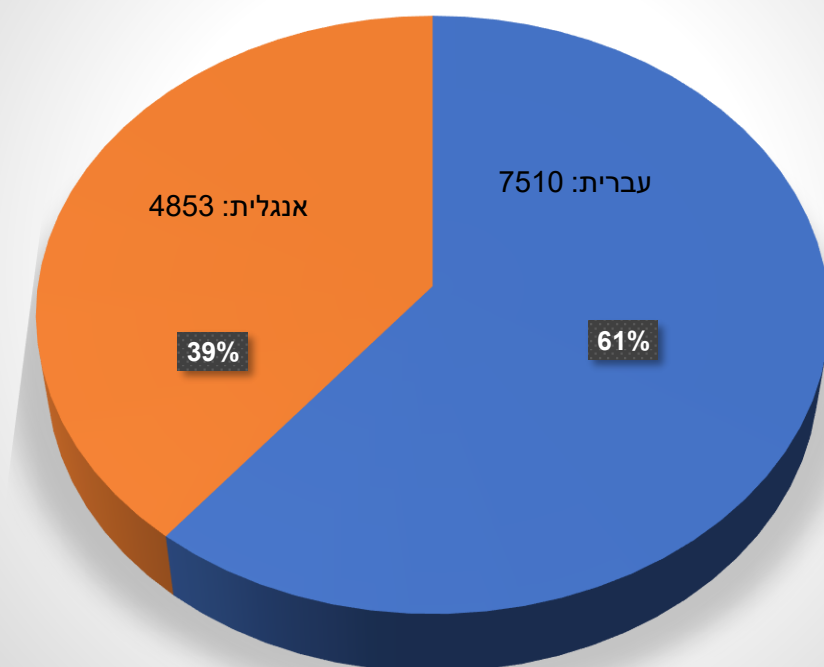
הנתונים נאספו מתוך מאגר הרישום של מורי הדרך באתר האינטרנט הרשמי של משרד התיירות. התרשימים הם בבואה של הנתונים בחתכים שלגביהם יש עניין של מורי הדרך והמעסיקים שהם בדרך כלל סוכני הנסיעות וכן לצורך מעקב ובקרה על מערך ההכשרות.

א. התרשים המוצג בגרף מס' 1, מציג את שתי השפות העיקריות שבהן מדריכים מורי הדרך בישראל.

היכולת הדו-שפתית מאפשרת לרובם לעבוד מול תיירות פנים ומול תיירות חוץ. היתרון הגדול הוא שבעיתות משבר בתיירות הנכנסת, יכולים מורי הדרך שבדרך כלל מוצאים פרנסתם בתיירות זו לעבור בקלות להדרכת ישראלים.

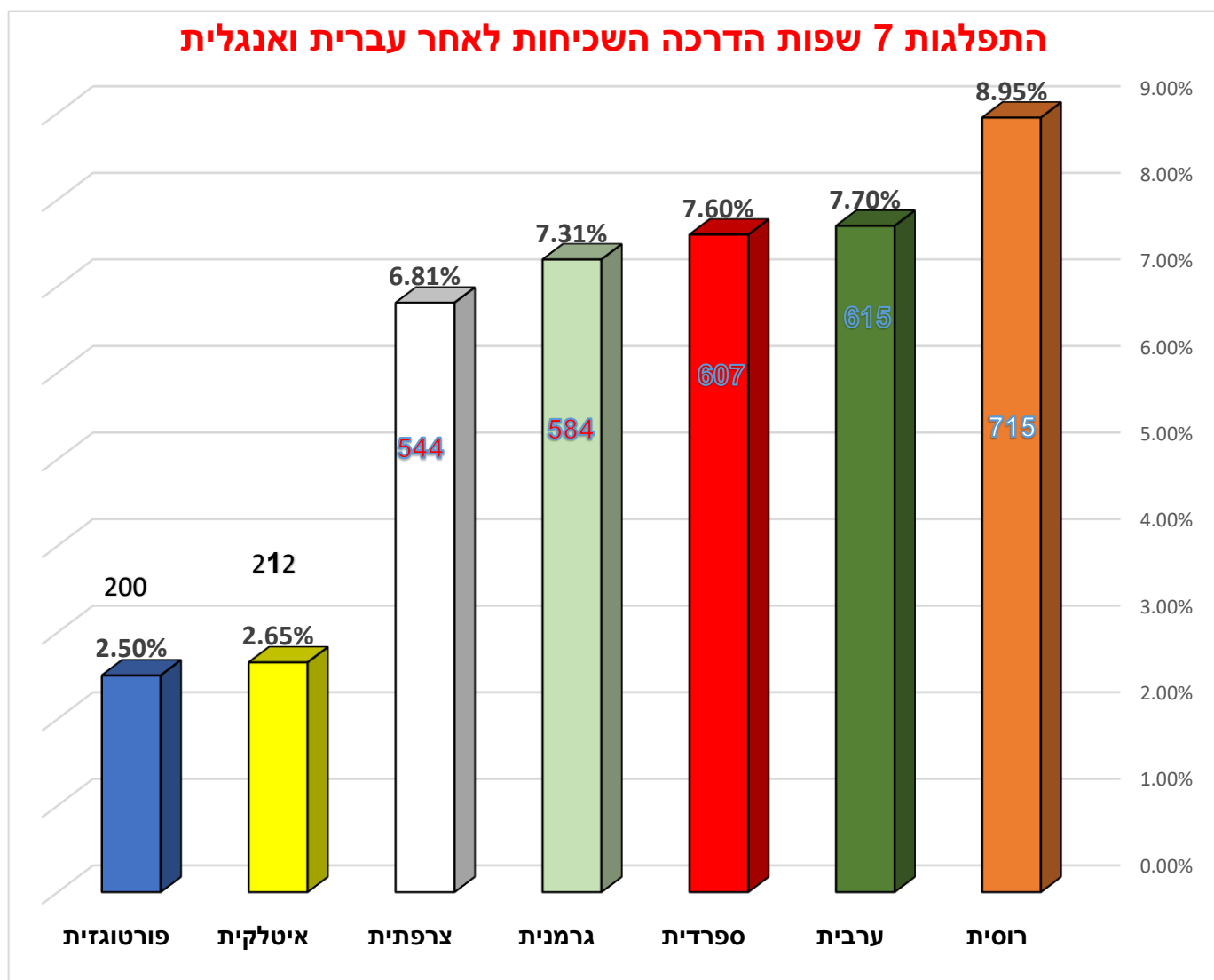
התפלגות שפות הדרכה עיקריות מתוך כל מורי הדרך

סה"כ מורי דרך: 7992

גרף מס' 1

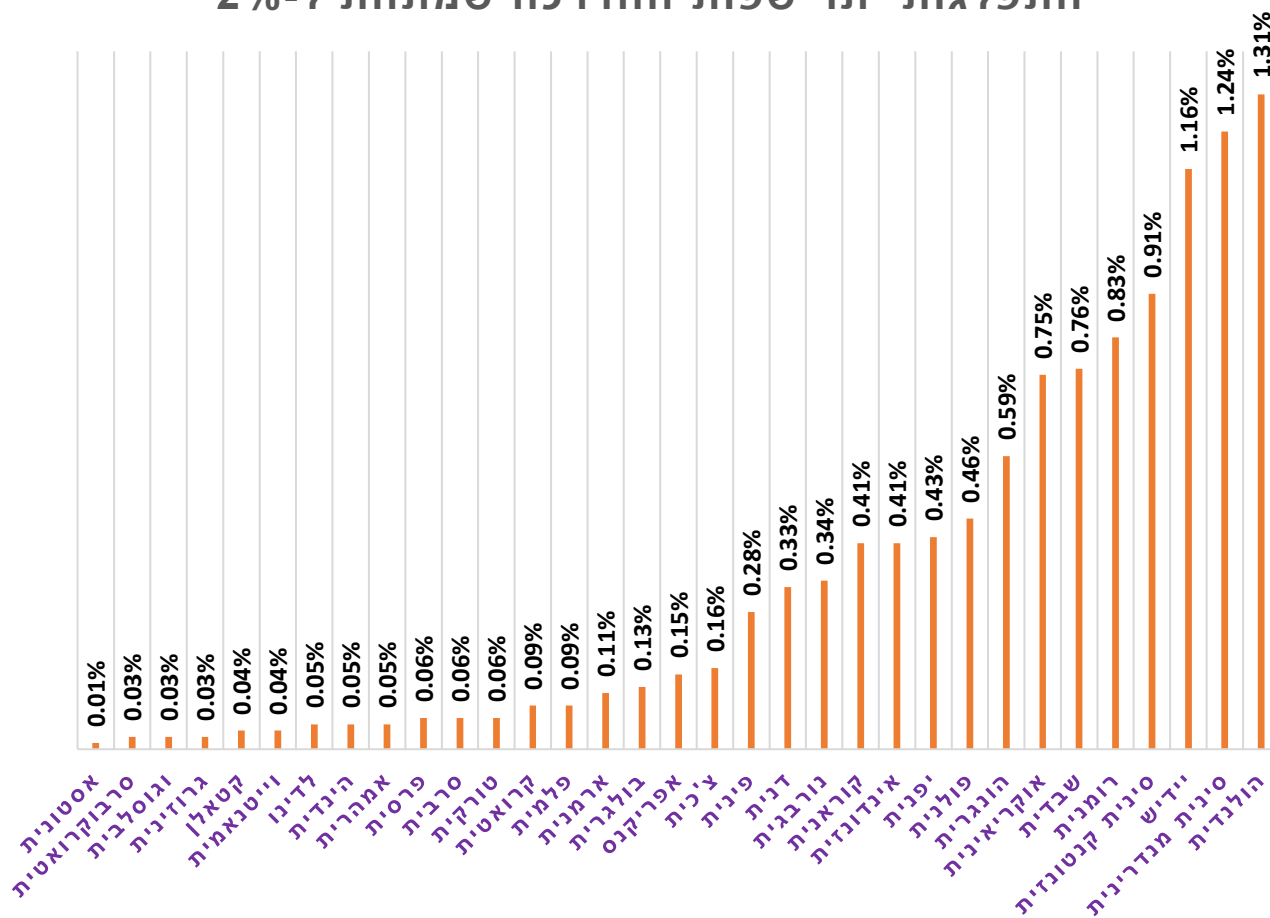
גרף מס' 2 מציג את המשך התפלגות השפות השכיחות בקרב מורי הדרך וניתן לראות שאף לא אחת מהן עוברת את רף 10 האחוזים מכלל מורי הדרך.

גרף מס' 2

ב. גרף מס' 3 הינו המשכם של גרפים 1 ו-2 ובו פרוט של שפות ההדרכה של מורי הדרך. ניתן להבחין שרוב השפות האלה אינן שכיחות בקרב מורי הדרך אולם הן מהוות מגוון רחב. לא נבדק מתאם בין כמות התיירים הצורכים את השפות האלה בביקורם בישראל.

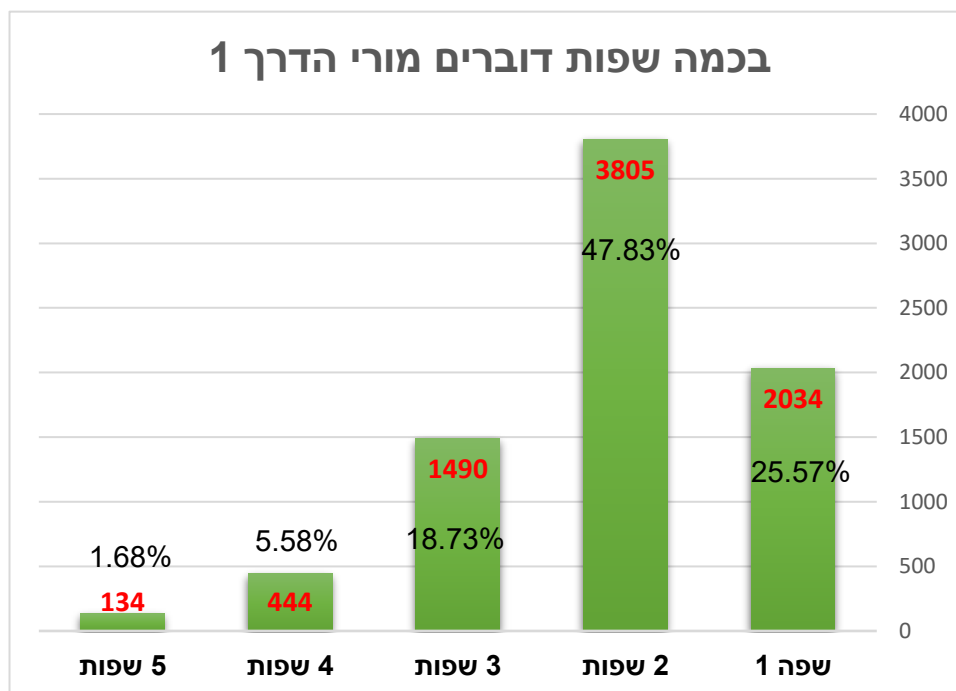
התפלגות יתר שפות ההדרכה שמתחת ל-2%

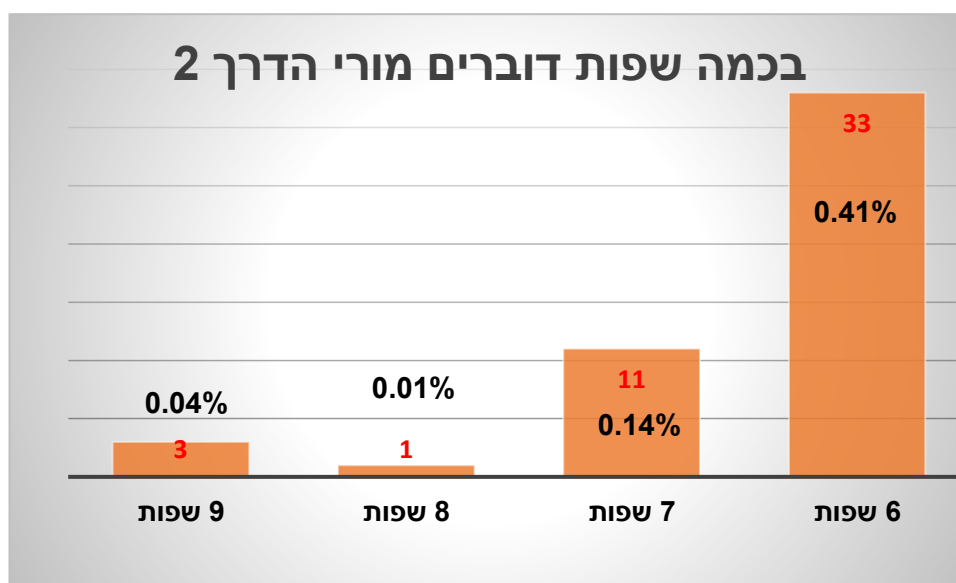
גרף מס' 3

ג. גרף

מס' 4 וגרף מס' 5 מציגים את התפלגות כמות שפות הדיבור שאותן מדברים מורי הדרך. ניתן לראות שכמעט 50% ממורי הדרך דוברים 2 שפות וכרבע ממורי הדרך מסתפקים בשפה אחת בלבד כאשר רובם המכריע בעברית ומיעוטם בשפות אחרות (גרף 6).

גרף מס' 4

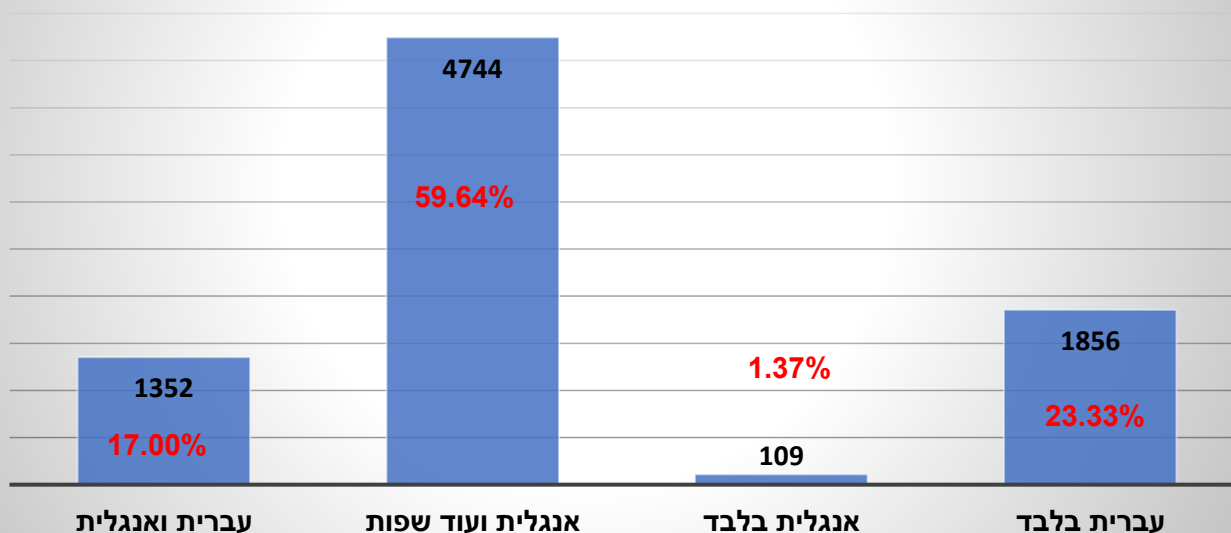

גרף מס' 5

ד. גרף

מספר 6 מתאר את מקומן של העברית והאנגלית אצל מורי הדרך לבד או בצרופים שונים.
חשוב להדגיש שבכל אחת מהעמודות יש גם את העברית וגם את האנגלית.

מקומן של העברית והאנגלית אצל מורי הדרך

גרף מס' 6

ערך: רוני פלד

